

NÉMETH LÁSZLÓ

VILLÁMFÉNYNÉL

társadalmi dráma *

1936

SZEREPLŐK

NAGY IMRE, orvos
ANNA, felesége
BAKOS BÉLA, főjegyző
MARGIT, felesége
SATA, leánya
HATÁRVÁRI ÁRPÁD
VIRRASZTÓ ASSZONY

* A dráma ősbemutatója 1938 március 30-án volt a budapesti Nemzeti Kamara Színházban. A darab 26 előadást ért meg.

ELSŐ FELVONÁS

Szín: férfiszoba Nagyéknál. A körorvosi lakás, éppúgy, mint a szomszédos jegyzőház, a háború után, a konjunktúra alatt épült, az akkor még tehetős község telkén. Négyszobás, városias villaépület, körülötte a főjegyzőékével összezsapó jó néhány éve termőre fordult kert egy-két régibb ültetésű fával, mely az építkezés előtről maradt itt. A férfiszoba a világítást jobb felől, egy verandaszerűen üvegezett kiugróról kapja. Ez a kiugró a szín elejétől a szoba felemélységéig terjed, egy kis asztal s négy faszék kényelmesen megfér rajta. Szintje a szobánál valamivel magasabb, úgyhogy két lépcsőn kell felmenni, a lépcsőn világos futószőnyeg. A szobának három ajtaja van. A bal falon a két szárnyas ajtó az előszobába és a vendéglátóba visz, a hátsó fal piciny tapétaajtaja a rendelőbe. A két szárnyas ajtó közt széles, kétrészes szekrény, a felső negyede üveges. A vendéglátó és a rendelő ajtaja közt a sarokban egy három helyiséget fűtő cserépkályha, padkával, üvegrészekkel. A kellős nyárban kissé értelmetlenül gubbaszt óriási, kihűlt teste. A tapétaajtó és a kiugró hátsó üvegfala közt szorul meg az igazi dolgozó. A két egymásnak szögellő falon egy-egy nyitott könyvvállvány; keresztben köztük sima lapú íróasztal. A szék az állványok és az íróasztal közt áll; aki leült rá, olvasás és írás bútorai közé rekesztette magát. A szoba udvara üres; egyetlen ferde támlájú, bőven kárpitozott, újmódi karosszék áll a közepén hanyagul, de ezt nyilván más szobából hurcolták át. A világos kiugró és a sötétebb férfiszoba közt a java délutánban fokról fokra erősebbé válik az ellentét. A gyümölcsfákon át érkező fény a kiugró világos bútorain ömlik beljebb, az ő patakja a vidám posztószőnyeg; az odadobott karosszék is rajta reng még. A férfizug ezzel szemben a növekvő sötétség forrása. A szobában csak olyan bútor van, amelyről a szövegben szó esik. Nincs például csillár vagy íróasztallámpa. A bútorok szereplők, mint a személyek, s csak az tűrhető meg közülük, amelyik beszél is. A játék kezdetén Anna, a háziasszony és Margit, a főjegyzőné van a színen. A kiugróban trécselnek. Kézimunkázni ültek le, de a horgolást az asztal szélére vetette a beszéd, a tál sütemény mellé. Margit abban a pillanatban áll föl, mikor a függöny felgördül. Anna egy pillantással fölméri terebélyes alakját.

ANNA. Margit, te hízol.

MARGIT végigsimít magán. Mit tegyek? A béke énrajtam zsírrá változik.

ANNA. Szólok az uradnak: ideje, hogy megindítsa a fogyasztókúrát.

MARGIT tréfás ijedelemmel. Jaj, még tréfából se. Amióta az adóügyi jegyzőket elhelyeztettem, mintha az utolsó szoknya is kiment volna a faluból. A főjegyző úr egész este rádiót hallgat: híreket és cigányzenét. Három hónapja nem volt féltékenység köztünk. Reggel nyugodtan ásítózva ébredek, s forgathatom ide-oda az agyam: nem kezd el motozni, donogni, darázslani benn semmi. Micsoda nyugalom! Inkább nőjön be egészen a háj. Ma is egy lavór káposztás tésztát vágtam be.

ANNA. S nem félsz, hogy Béla megint kiábrándul?

MARGIT. Kiábrándul?... Közöttünk vastagabb dolog a szerelem; egy kis zabálás nem köt, és nem bont... S tudod, ha sikerül néhány hónapra megfékezni őt, olyan jólesik eldölni, falni, harsogni, kacagni. Akár egy megdolgozott állatszélidítő. Kenőasszonyt járatok magamhoz utána. Nagyszerű hüvelykujja van ennek az új bábának. Ahogy a lábaimon végighúzza, csak úgy folyik ki belőle a sok szaladgálás, izgalom, leselkedés.

ANNA. S a kutyaostor, amit a szoknyád alá kötöttél?

MARGIT. Ott van a szekrényemben. *Sóhaj.* Sok baj van ezekkel a bestiákkal. Béla le akart már löni. De most - hol kopogjam le? - egész csendes. Európa csendes, újra csendes, ahogy az intézetben mondtuk. Mit nevelsz? Persze, a ti mintaházasságtok...

ANNA. Hagyd ezt.

MARGIT. Mit tudsz te minderről.

ANNA. No, nekem is megvannak a bestiáim.

MARGIT. De azok nem járnak szoknyában, Annám.

ANNA. Annál nehezebb meglesni őket. S főleg elhelyeztetni.

MARGIT. A gondolatok, ugye? Sokat gondolkozik az urad. Én nem is értem, minek egy kör-orvosnak annyit gondolkozni. Csakhogy mik azok a gondolatok? Attól ő itt ül télen az íróasztalánál, s te behúzódhatsz a kályha elé malmozni a lányaiddal. Nagy Imre, a példaférj, olvas vagy ír, s mintha az ő jósága égne ebben a marha nagy kemencében is. Nem is tudod, milyen szép ez. Dolgozatot írhattunk volna róla a Baár-Madasban... Nyáron, az új kerti házban is annyit gondolkozik?

ANNA. Esténként, ha ráér.

MARGIT. Azért ez néha félelmes lehet. Csodállak, hogy úgy megtanultad a nyelvét. Én meg sem értem már, amit egymás közt gagyogtok.

ANNA. Egy asszony sok mindent megtanul.

MARGIT. Nekem mondd? Kimegy a formájából egy férfiéért. Az intézetben a bennlakók közt én voltam a legvékonyabb; az unokanénéd, aki velem egykorú volt, akkor nyomott le az ágyra, mikor jólesett neki. Csak a leckéért meg a zenéért bolondultam. Most megnézhetsz. Minap előszedtem az intézeti szoknyácskám; nevetnem kellett. Azt hittem eleinte, a lányomé. Azt gondold, a Karenina Annát, amit kölcsönadtál, el tudom olvasni? Rögtön valamelyik díszpinty patikuskisasszony vagy bérlőné jut az eszembe. Lánykoromban bögtém rajta...

ANNA. Én meg, látod, közepes tanuló voltam s legjobb úszó. Emlékszel, mennyire szerettem úszni. Az ember rúgta, nyomta, bukta, nyelte, föcskölte a vizet.

MARGIT. De te legalább boldog lettél. Az uradat az egész vidék tiszteli. A magadéhoz még száz holdat szereztetek.

ANNA. Boldog?... De a boldogság sem jön ingyen. A boldogság is úszás, nehéz úszás, még étkezési szünetek sincsenek benne, mint nálatok a boldogtalanságban.

BÉLA az előszoba felől jön, kopog, aztán óvatosan bedugja a fejét, majd maga is benyomul. Itt vannak mégis? Életem őre is itt van, látom.

ANNA. Jöjjön, jöjjön, ne adja a félőst. *Lejön a kiugróból, s kezet nyújt neki. Margit fennmarad, s fölveszi a horgolását.*

BÉLA. Úgy-úgy, bátorítson, szomszédasszony. Eleget rettegek, amíg a színe elé jutok. A kertben az a száraz frájla, kínozza a gyerekeit; guggolva osonok be, nehogy német beszédre fogjon. A tornácon a sok rühes, kódís, harákoló embert kell kerülgetnem, nehogy rám ragasszanak valamit. A nappali előtt eláll a lélegzetem, s megtapogatok a ruhámon, számon minden gombot, rendben van-e, mert még elvétek valamit idebenn. Nagy fohászkodás után bedugom az orrom: üres. Mehetek, mint a kárhozott, még rosszabb helyre. Nem szeretem ezt a szentegyházat; még a könyvesfal is a faragatlanságomról beszél. Jó, hogy tovább nem kény-

szerítették a mögé a kis tapétaajtó mögé, a csipővasas szobába. De oda már a feleségem minden vonzereje se csalt volna be. Egyszer ültem ott, mikor az agyaramat kivették...

MARGIT. Jó, jó. Az kellene, hogy többet járjon ilyen rendes helyen. Ha megjön a lánya Luzernből, nem tudom, hogy ereszttem elé.

BÉLA. Megjön? Az én lányom az. Az előtt nem kell hideg borogatásban állnom.

ANNA. Énelöttem abban kell?

BÉLA. Mint a betegnek, s vékony hangon szólni.

MARGIT. Fáj, hogy nem udvarolhat neked.

BÉLA. El van pancsolva ahhoz Anna asszony, hogy én udvarolhassak neki. Inkább kenje ki magát egy asszony, mint hogy ilyen patikaszerekkel rontsa a bőrét.

ANNA. Jegyző úr, ha goromba, leleplezem.

MARGIT. Csak gorombáskodjék. Te vagy az egyetlen megbízható barátném.

BÉLA. Látja, hova süllyedt. Régebben csak süket postamesternék és csipás szemű vasalónék voltak elég megbízhatók ahhoz, hogy a barátnéi legyenek... Maga lépett az örökükbe... A tökéletes férfi mit csinál?

ANNA. Imre? Még rendel. Ilyenkor tartja az ingyenrendelést.

BÉLA. Azért jött hát ki annyi vidéki kódís tőle? Mondtam magamban, nincs az én falumban ennyi ütődött, folyós fülű, lábát húzó, dagadt pofájú, vért köpő, lélegzet után kapkodó ember, mint amennyi itt ki-be jár. Utazó javasoknál szokott ilyen búcsújárás lenni.

MARGIT. De eleven! Jobban szeretném, ha dohogna kicsit.

BÉLA. Hogyne lennék, mikor tíz perce sincs, egy szép fiatal nővel kocsiztam.

MARGIT. Engem nem húz fel.

BÉLA. Becsületemre.

MARGIT *fölvillanó gyanúval.* Az új tanítónéval?

BÉLA. Ihlete van. Tegnap gondoltam rá először, hogy egy ilyen nyávogó, macskahátú, szőrét borzoló némben is asszony valakinek.

MARGIT. Vigyázzon, ne szólja le! Rendesen akkor fogok gyanút, ha egy nőt nagyon leszól. Savószinű, nyápic, affekta, vértelen, az ura beteg, megfertőzi, aki hozzáér...

BÉLA. Akivel én kocsiztam, egyik sem. Azt sem tudtam, hogy tartsam komolyan a pofám, amikor megcsókolt.

MARGIT. Azt hiszi, ugrat?

BÉLA. Úgy jöjjön haza a lányom, ahogy nyakamba akasztotta a két meztelen karját. Jobbról is, balról is megdörgölte a borostám a fehér beretvaszappanhúsával.

MARGIT. Úgy jöjjön haza a lánya? Nem szégyenli magát?

ANNA *a kiugró ablakán kipillantva.* De hisz a lánya már hazajött. Ott ugrálnak körülötte az enyémekek. A német alig győzi visszatartani őket.

MARGIT. Sata!...

BÉLA. Én hoztam meg kocsin. Csak ruhát váltott.

MARGIT. Mért nem ezen kezdte, vén bak? Fecseg beretvaszappanról.

SATA *az utána nyomuló gyerekekhez.* Vissza, németül tanulni!

EGY GYEREKHANG. Te is tudsz németül. Németországból jössz.

SATA. De mesélni magyarul mesélek. Ha az órátoknak vége lesz.

BÉLA *tréfásan bemutatja.* Önagysága, a luzerni hercegnő.

MARGIT *elébe megy, jó vaskosan összeöleli.* Itt vagy, összeesküvő? Hogy csináltátok ezt? Egy hét múlva vártalak.

SATA. Apával főztük ki; a hátad mögött.

MARGIT. Mért nem énvelem, az ő háta mögött?

SATA. A férfiak megbízhatóbb összeesküvők. Különösen apa. Neki ahhoz rutinja van már... mögötted.

MARGIT *Satához.* Kapasd csak el. Még elhiszi, hogy jól áll neki... a rutin, ahogy te nevezed.

SATA. Ha fiú lennék, olyan lennék, mint ő.

BÉLA. Hallod?

MARGIT. Ha fiú? De azért vagy nő. Ide haza se jöjj, ha nem velem akarsz összetartani. *Gyöngéden.* Jaj, édes, nem tört össze az út? Hány órája jössz Luzernből? Huszonhat, ugye?

SATA. Harminc.

MARGIT. Harminc? *Annához.* Mit szólsz hozzá? Én úgy találom: sovány.

ANNA. Sovány? Te csakugyan azt nézed, hogy sovány vagy kövér?

MARGIT. Mit nézzek, istenem?...

ANNA. Amit én, mióta itt áll. Hogy mit csinált belőle egy év. Nem is nőt: királynőt.

SATA. Anna néni kicsúfol.

ANNA. Ne merj nénizni ezzel a derékkal. Ősszel, amikor elengedtük, folyton hányta a karjait, ostort, cipőt, varkocsot font minden összetekerhető tagjából: ujjából, lábából, füléből. Nem tudta, hogy tekeregje ki magából a süldő esetlenségét. Ma szinte visszalök a tartásával. Itt, a csipője körül egyelőre még tartja magát valami a gyerekkorból, de az is csak szépíti. Látni a burkot, amiből kitört. Igazság az, hogy egy ilyen nőbombát mosolyogva kell a házukba engednünk?

SATA. Higgye el, Anna néni...

ANNA. Hidd el, Anna...

MARGIT *Satához.* Mondd csak, ha kívánja...

SATA. Hidd el, sokszor olyan csúnyának és ügyetlennek érzem magam.

ANNA. S annál jobban kering, repül, emelkedik veled a világ, észreveszed, hogy nem vagy az. Én is voltam tizenhét éves.

MARGIT. Én már nem is voltam.

BÉLA. Benőtte a tizenhét évét, mint a fa. Húsban eresztett évgyűrűket.

MARGIT *Satához.* Megöregedtünk nagyon? Nézd, itt egész csomó ősz szálam van.

SATA. Az arcod a régi, csak a termeted.

MARGIT. S apád? Vigasztalj meg, hogy ő is kopik. Itt elől kihúzta Imre bácsi egy fogát.

BÉLA. Hogy számon tartja... Na, nézz meg, mutatnak-e így Luzernben azok a hőbörgő svájciak?

SATA. Tudod... a fiatalok.

MARGIT. A szeme dupla héjt kapott; ez a zacskó megtartana egy tízfillérest.

BÉLA. Ne nyúlkaljon nekem. Ráér odatenni a krajcárt, ha meghalok.

MARGIT. Lebernyegesedik a bőre, öreg. Elereszti a csont. Amit lányunkon kifeszít az isten, rajtunk összegöngyöli.

BÉLA. Ne féltse maga az én vitorlámat. Csak azt mondd meg, Sata, mit kívánsz tőlem, ha egyszer már így elvárásoltak Luzernben? Udvaroljak neked is, mint a többinek, vagy sírom éjjelét nézzem, amíg te gyermeki nyálad az orcámra kened...

SATA. Ahogy az állomáson tetted első ijedtedben... Valld be, megijedtél tőlem.

MARGIT. Sata, hogy beszélsz apáddal? A szemem előtt fognak fertelmeskedni.

IMRE *belöki a rendelőajtót, s közben a fehér köpenyét veti. Anna!... Meglátja a jegyzőt. Ti vagytok itt? Visszadobja a kabátot a rendelőbe, s kissé fáradtan, Bélához siet.*

BÉLA. Szervusz, Imre! Megrogyantottak a kódisosok?

IMRE. Az állás fáraszt már. Ilyenkor látja az ember, mi egy jó talp, amikor a derekáig minden izom hasztalan igyekszik a talpát pótolni. A lélegzete is fáj bele, s mégis egyik lábáról a másikra kell állnia. *Meglátja Satát a kiugróban.* Nicsak! Ilyen váratlanul? A lányaink jövő hétre vártak.

SATA. Imre bácsi sem tudott az államcsínyről?

BÉLA. Mit gondolsz? Ő az asszonyok bizalmija.

IMRE *Satához, kissé zavartan, csakhogy beszélgetést kezdjen.* Irigyellek Luzernért. Medikus koromban átutaztam rajta, de nem sokra emlékszem. Van ott egy hajóhíd, vagy mi, ugye. S a Vierwaldstätti tó. Gőzösön mentünk a Rigi alá; nyaralósorok mosolyogtak a sötétkék vízben, olyasformán, mint Nagymarosnál a Dunán. A Rigin voltál, persze?

SATA. Az egész intézet; megtöltöttük a kis vonatot.

IMRE. Én egy angol társasággal együtt voltam fönn. Ahogy mind kiabáltak, nevettek s főleg fényképeztek, olyan volt, mint a gágogás. Erre a hangra jobban emlékszem, mint a kilátásra. Egy repülőgépfelvétel-féle maradt meg az eszemben; sűrű tavakkal, falukkal, körben a havasok. Birkák voltak a hegyen; egyikük-másikuk köhögött. Tell Vilmos nevét is sokszor hallottam aznap. Ennyit jegyeztem én meg fiatal koromban mindenből. Készületlen voltam. Ma bölcsebben tudnék utazni, de ideje múlt. Szóval, szerettél Luzernben? Tökéletesen tudsz németül?

SATA. A fogalmazással van egy kis baj. Különben azt hiszem.

MARGIT *Imréhez.* S maga nem mond semmit a lányomra.

IMRE. Szépen lesült. Jó napozójuk volt, a svájci intézetekben sokat teniszeznek.

MARGIT. Látjátok; ő sem veszi észre, amiről ti fecsegték. Luzernt dicséri és a napot. Tulajdonképpen meg vagyok sértve.

ANNA. Ne higgy te az alamuszinak. Fölmért ő mindent az első pillantásra.

IMRE *a felesége vállára fonja a karját.* Miről beszélsz, kedves?

BÉLA *Satára mutat.* A nőről, a nőről, te szent ember.

IMRE. Ja. Az orvos egy kicsit pedagógus is. Nem rontja ok nélkül a gyermekeket.

ANNA. Ó, a tanító bácsi.

IMRE. Elég zavar lehet az anélkül is, amikor a szépség estéről hajnalra megrohan egy ilyen gyereket. Sokat gondolkoztam ezen. Mi, férfiak, mutáló hangon kínlódó kamaszkorunk után, el sem képzelhetjük. Egy esetben, citromot szopogató, vézna lábú kölyök egyszer csak tele van mindazzal, amiért okos emberek megbolondultak, s gyávák embert ölnek. Feldúlja, összevissza gyúrja át a szépség, mint egy geológiai szerencsétlenség. Később, mikor anya lesz, csak egy gyermeket táplál tejjel. Ilyenkor minden új, magának is ismeretlen testrésze egy-egy mell, tele nyugtalanító és nyugtalanító itallal.

BÉLA. Pizsokrátész, te vagy költő vagy, vagy disznó...

ANNA *fölmegy a kiugróba.* Titkos ínyenc. A serdülők az esetei.

IMRE. Már amennyire az esetei lehetnek egy családapának. Ami még szabad, alakul, keletkezik, a legbefogottabb férfit is megindítja. A költő előtt is becsebb egy darab tiszta papiros, mint egy idegen verssel telefirkált.

BÉLA. Tyű, te még ilyen kezdő vagy, barátom? Azt hiszed, van olyan beragadt szemű, macskányi leánygyerek, akire te tiszta papírként verselgethetsz? A nő mindig a maga versével van tele, fiam. Én megelégszem, ha azt fölmondja, s rávágatom a kádenciát.

MARGIT. Maga? Csak maga ne bölcsekedjék a nőkről, vén kínrimelő... Szegény Satám, szép társaságba kerültél.

SATA. Mit bánom én, amikor olyan jó itthoni szag van. Ez a hazai por, olajfesték, almaszag keverék csak itt van meg, a két szomszédvár közt, Imre bácsiéknál és nálunk. Alig várom, hogy egy takarodó szekérbe jól beleszagoljak; akkor veszem csak egészen észre, hogy hazaértem. *A három nő a kiugróban helyezkedik el.*

ANNA *az urához.* Ide szabad magának is ülni. Nézze, a süteménye.

SATA. Még mindig úgy szereti Imre bácsi ezt a süteményt?

IMRE *fölmegy közbük.* Nem felejtetted el Luzernben?

BÉLA *a szoba közepén álló karosszékbe veti magát.* Ez a karosszék az egyetlen barátságos bútor a szobában, Imre. Kicsit alacsony, az ember megijed, amikor beleveti magát, hogy mellé ült, de aztán mégiscsak fönttartja, s mindenfelől jól körülfogja, mint egy kárpitból készült ülőfürdő. Az egész modernségben semmi sem tetszik úgy nekem, mint ezek a ferde hátú karosszékek. Aki kitalálta, felismerte, hogy az emberek szeretnek mélyre süppedni s mégis fönnmaradni. A nők és a székek közt különben is van valami hasonlóság.

MARGIT. Akkor csak üljön át keményebb székre.

BÉLA. A fogorvosiba, ugye?... Mondd, Imre, mi a fenének tartod te ezt az ingyenrendelést, képviselő akarsz lenni?

IMRE. Mért éppen képviselő?

BÉLA. Mondják, hogy egy somogyi orvos három éven át rendelt ingyen a szegénységnek. De az befektetésnek tekintette a nagylelkűséget, s könyvet vezetett róla. A háromszorosát szedte föl képviselői jövedelemben.

IMRE. Nem, nem leszek képviselő.

BÉLA. Pedig a főbíró, amikor lenn volt, faggatott, nincsenek-e politikai számításaid. Azt kérdezte: mondja, Bakos úr, rendes, reális ember ez a Nagy doktor vagy fantaszta? Tudniillik, ha reális ember vagy, akkor a sápért okoskodsz, ha fantaszta vagy: ki kell törni a nyakad.

ANNA *hirtelen ijedelemmel.* Észrevettem, hogy a főbíró ellenségünk. Imre magára haragítja a különködéseivel.

IMRE *fokról fokra belemelegedve, a szokottnál bőbeszédűbben.* Valahogy csak kell védekeznünk a szerencsénk ellen. Maholnap egész oligarchákká nőjük ki magunkat itt, vidékiek. A zsellérek répán élnek, a gazdák tönkremennek, a körorvosról azonban gondoskodik a megye és a halál. Elsején tulajdonképpen szétosztjuk az adót magunk közt. Te behajtod a község nevében, én megfelezem a község érdekében. Hisz magad mesélted, hogy az egyik főispán körlevélben óvta a jegyzőket a szemérmetlen földvásárlástól. Már a főispán is. Ha húsz évet tart ez az állapot: az országban nem lesznek tisztviselők és földbirtokosok, csak tisztviselő földbirtokosok, mint a hűbérvilágban. A miniszterelnök és miniszterei úgy osztják a földet maguk és szolgálai közt, mint hajdan a hét etelközi. Csoda, ha egy-két gyengébb alak megtorpan ekkora szerencse előtt, s fantaszta lesz? Ingyen rendel a szegényeknek.

BÉLA. Hiszen, ha a községbeli hektikásokat fekteti ki a napra! Vagy, mit tudom én, olajat öntet a fájós fülükbe, vagy kiszívat paradicsommal egy-két kelést! De te az ingyenrendeléseiddel egy egész járásban terjeszted a betegséget. A cselédem anyjának fáj a válla; ha hazaküldöd, hogy tegyen sót rá, rég mos, sikál, sulykol, pofoz. Te ként fecskendeztél bele, s azóta azt hiszi, olyan, mint a szőlő: időnként kénezní kell.

SATA. Apu, te komolyan mondod ezt?

IMRE. Komolyabban, mint amilyen komolyan abból a karosszékből hallatszik. Egy deka lelkiismeret a mi helyzetünkben mázsza árulás.

ANNA. Én nem bánom, ha Béláék előtt ilyeneket mondasz, ők jó barátaink, de megszokod, s olyan előtt is kitörsz, aki széthurcolja. Mindenkinek van jelöltje minden állásra. A falunkban két orvos nyomorog.

IMRE. Hát aztán. Ha kidobnak, még mindig földbirtokos urak maradunk. Mi már leszívtuk a magunkét. A keserű hangra mindenki elhallgat. Imre föl-alá jár, kissé patetikus.

ANNA. Ma panasznapot tartunk, úgy látom. Ahogy itt négyesben ülünk, akár bridzsezhetnénk is. *Satához.* Tudsz?

SATA. Hogyne, ez az igazi eszperantó.

MARGIT. De nekünk haza kellene néznünk. Még nem is voltál otthon.

ANNA. Nem, szó sincs róla. Hozom a kártyát. *A szekrényhez megy, az üveg mögül két pakli kártyát emel le.*

BÉLA *magában zúgolódik.* Minden becsületes ember tarokkot játszik. A tarokk meg a bridzs két világnézet. Aki tarokkozik, úrnak született, aki bridzsezik, kupecnek. Volt itt egy malomellenőr, az asszonyok ájultoztak milyen bridzsművész; tarokkban elfogta a partnere huszonegyét.

SATA. Az nagy bűn?

BÉLA. Mit mondjak? Mint elszeretni a barátod lányát.

MARGIT *kinéz az ablakon.* Anna, alighanem vendégeid jönnek. A nőegylet; új szószéktakaró javára kell tortát sütnünk.

ANNA. Elébük megyek, nehogy ide törjenek be. Az kell, hogy a tisztelendőné előtt lázadozzék Imre. Nem jössz?

MARGIT. Jó, legalább az én tortámat is elintézzük.

A két asszony a vendéglátó ajtaján kimegy.

BÉLA *újságot tereget maga elé, Sata és Imre árván maradnak a kiosztott bridzskártya mellett.* Mit gondolsz, Imre, ez a Gömbös betart ebből valamit?

IMRE. Amennyit te a dalegyleti beszédből.

BÉLA. Ne mókázz. Ő komoly közéleti férfi. Hogy én megígértem az útkövezést? Azt minden épeszű ember tudja, hogy az utakat nem én töltetem és nem én köveztetem. A Harapdel völgyre azonban mindenki haragszik, mert ott, ha megcsördül a löcs, csakugyan elharapod a nyelved. Annak öröme, hogy a dalegylet ötvenéves, mért ne bátorítsam én őket azzal az újabb ötven évvel, amikor a Harapdel föl lesz már töltve... Mit tudom én, viadukt visz rajta át. Csak feltöltik egyszer, s akkor: lám, a vén Bakos megjósolta a dalegyletben. Jobb, ha bíznak, mint ha nem bíznak. A hangulat is szebb, a fék is jobban fog. Ugyanígy van a pótagóval. Elengedhetem én? De a polgár azzal ment haza: a főjegyző már elengedné.

IMRE. No, hát a Gömbös is így okoskodik.

BÉLA. Csak neki nem szabad. Ő fönn van, róla tudjuk, hogy betarthatja.

IMRE. Éppúgy, mint te. A te utadhoz ő kellene, az ő útjához meg te. S mi mind, ő is, mi is dalegyleti emberek vagyunk. Borral töltünk, hanggal kövezünk.

SATA *förláll, s kinéz a kiugró ablakán.*

IMRE. Unalmas, ugye?

SATA. Nem, dehogy... Inkább szeretem hallgatni. Csak a gyerekeket figyeltem.

BÉLA *fölveti fejét az újságból.* Te, Imre, hát csakugyan olyan ronda vadkanok vagyunk mi? Én sokszor a bábám mosdóvizét tudom magamon az ártatlanságtól.

IMRE. Közben Luzernben nevelteted a lányod.

SATA. Az is bűn? Ez már engem is érdekel.

IMRE. Bűn? Nem öl és nem lop érte. Éppen csak beilleszkedik a társadalmi rendbe.

BÉLA. De ha az anyja a műveltségnek akarja áldozni őt. Válságul értem, ahogy régen a parázna, faló-lopó urak lányát apácának.

IMRE. Ki száz napszám az útiköltség, vissza száz. Azon, amit egy évben ott elkölt, fel lehetne tölteni a Harapdel harmadát. Háromévi költségen az egészet. Persze, eszünkbe sem jut ilyesmi.

BÉLA. Áldassék érte az eszünk. Mi lenne, ha egy főjegyző Dádon azon kezdene gondolkozni, hogy ő miért nem csősz Tiszadán? A rend az istentől van, az emberé a helye meg egy kis fészkelődés. Ha én vadkan vagyok, aki megtúrom a földet, s letiprom a vetést, gyertek és löjtek agyon. De addig olyan állat akarok lenni, amilyennek születtem. Második kapu úgyszincs a halálon kívül, amin egy bába még egyszer áthúzhat. *Satára néz.* Bocsánat, te is itt vagy.

IMRE. Az a legrosszabb, hogy majdnem igazad van. Majdnem, de ez a majdnem feneketlen, mint a cinizmusod. *Csend.*

BÉLA *az újságot próbálja olvasni, de elálmosodik; ásít.* Sose gyötörd a fejedet, Piszokrátész. Inkább lábujjhegyen szökdelj, vagy a szemeddel hunyorogj, ha valamidet gyötreni kell.

IMRE *félíg magának, félíg Sátának.* Az ember úgy érzi magát, mint Szudánban az angolok. Fehér ruhát és trópusi sisakot hord, függőágyban pihen, rendes konyhája van; a föld természetes gazdái pedig csaknem állatok.

BÉLA. Hajjaj, bizony. *Elbólint.*

SATA. Apának olyan a politika, mint nekem a hegyi levegő; elálmosodik tőle... *Leszökik a kiugróról, s szétnéz a szobában.* Ez a szekrény ősszel még nem volt itt.

IMRE. Igen, tart a bútorok inváziója. Egy nyári házat építettem magamnak a kertben, a méhes mellett, majd megmutatom. Annyi könyvem volt már, hogy két sorban sem fért el; a legtöbbet oda telepítettem. A szabad falra Anna betolta a maga szekrényét. *Az íróasztalra mutat.* Lassan csak ez a sarok lesz itt az enyém. Erről, a fény útján, a kerti lombok jöttek be. *Megrúgja a szőnyeget.* Ez a posztó már a szekrényig nyomult, azonkívül átmeneti vendégeim is vannak, mint ez a vendéglátóból áthurcolt karosszék. Folyton többen lesznek, mint a janicsárok Budában. Nemsokára egészen kiszorítanak a nyári házba. *Nevet.* No, nem akarok jelképet látni benne.

SATA. Hogy is? Anna néni... azaz Anna nem akarja kiszorítani Imre bácsit. Bizonyára azért hurcolkodik be, hogy közelebb legyenek egymáshoz.

IMRE *kissé gúnyosan.* Igen, este itt alszik el az íróasztal mellett, egy párnán, amíg dolgozom. A hárfa kicsúszik a kezéből, s fürtös feje a térdemre hanyatlik.

SATA. Hiába gúnyolódik, Imre bácsi. Egy idegen azt hihetné, nincs is így. Mi tudjuk, hogy így van, csak párna és hárfa nélkül. Amióta az eszem tudom: Imre bácsiék voltak a mintaházak. Mátyás a jó király, Imre bácsi a jó férj; ezt még az elemiben tanultam. Mikor anyu velem az egyszeregyet íratta, apu már Imre bácsit kapta fel házifeladatul...

IMRE. Philemon és Baucis. A dádi Philemon. Nemsokára mi is fák leszünk... egész belefásulunk a boldogságba.

SATA. Kapna Annától ezért a szójátékért... *A könyvespolcot nézegeti.* A könyvét keresem Imre bácsinak. Azt is a nyári házban tartja?

IMRE. Miféle könyvemet?

SATA. Az „Egy körorvos naplójá”-t. Amit Dádról írt.

IMRE *mogorvábban, mint előbb, de a mogorvaság mögött izgalommal.* Apád írta meg Luzernbe? Viccelődött, mi?

SATA. Apa? Épp ő írt nekem; nagy szó, ha aláírta anya leveleit. Egyszer úgy írta: Bakos Béla. Jó, hogy alá nem kanyarította: községi jegyző... Egy pesti barátném figyelmeztetett rá, a Baár-Madasból még, akivel Luzernből is levelezésben maradtam.

IMRE. Ilyen unalmas barátnőid vannak?

SATA. Egy zsidó lány, kicsit kövér és nagyon okos. Sokat olvas, hogy a szellemessége nagyobb maradjon, mint a mellbősege. Ő írta: a falutokból meg nevezetes hely lett; az ottani körorvos könyvet ír róla. A társaságban sokat tárgyalják, nagyon izgalmas szociográfiai munka legyen...

IMRE. Így írta: legyen?

SATA. Megjegyeztem, mert nem értettem a szociográfiát.

IMRE. S most már tudod?

SATA. Megnéztem a lexikonban. Tudományos társadalomleírás.

IMRE. Még a lexikont is megnézted?... Sajnos, barátnéd tévedett, nem tudományos és nem társadalomleírás.

SATA. A szociográfia?

IMRE. Nem... az a könyv. Egész igénytelen. *Egy könyvet húz ki az íróasztalfiókból.*

SATA *gyöngéden utánanyúl.* Ez az?

IMRE *nem engedi el.* Itt tartom a fiókban, zár alatt, mint amikor még kézirat volt. Afféle kulcsos napló, amilyenbe az intézeti lányok jegyzik a titkukat.

SATA. Csakugyan titokban írta? Annának sem mutatta meg?

IMRE. Nem... Épp azért kezdtem el írni, mert vele sem tudtam mindent megbeszélni. Volt itt egy-két eset a praxisomban meg a faluban, amiről másképp gondolkoztam, mint ő... S ahogy az ilyen esetek szaporodtak, kíváncszott, hogy tovább morfondírozzak rajt.

SATA. Ilyesmik, mint előbb az ingyenrendelés meg az útkövezés?

IMRE. Igen, és másmilyenek...

SATA. Hogy csinálta, Imre bácsi? Bezárta és a tárcájába dugta a kulcsot? Nem félt, hogy Anna fölfeszíti... Én nem bírtam volna ki.

IMRE. Tulajdonképp nem is zártam el. Csak képletesen mondtam az előbb, hogy „zár alatt”. Cirill betűkkel írtam az egészet, s egy szótár meg egy nyelvkönyv közé csaptam; Anna azt hitte, oroszul tanulok.

SATA. Jaj de ravasz! Nem is gondoltam, hogy Imre bácsi ilyen rafinált tud lenni.

IMRE. Nem volt egész becsületes dolog. De az élet kezdte a csalást, én csak folytattam.

SATA. S hogy került nyomdába?

IMRE Egy újságíró nyaralt itt a báróéknál. Egyik este későig dumáltunk, tudod, hogy van az ilyen falusi, ha egyszer hallgatója akad. Felfőtt fejjel elhívtam magamhoz, s hajnalig olvastam neki... *Gúnyosan nevet.* Ő aztán fölfedezett.

SATA *elhúzza a könyvet s lapozza.* S minden benne van, az egész napló?

IMRE. Csak ami közérdekű.

SATA. S a többi?

IMRE. Elégettem.

SATA. Nem jobb lett volna azt is kiadni? Engem jobban bánt, ha valamit félig mondok meg, mint ha egészen elhallgatom.

IMRE. Az emberben mindig visszamarad valami. Ami visszamarad, az viszi előre.

SATA. S most milyen betűvel folytatja? Héberrel?

IMRE. Most csak olyan agybeli betűkkel.

SATA. Nem írja tovább?

IMRE. Valljam meg magamnak, aztán dobjam ki mindenki elé? Ez komédiázás volna. Egy írónak természetes, csakhogy én nem vagyok író. Ha csak egyetlen ember van, aki beleveti magát abba a fotelbe, amelyiknél most te állsz, és egyszer-kétszer türelmesen meghallgat, ez a könyv sosem születik meg. Talán egy összetekeredett, rám-rámpislantó kutya is elég lett volna a kályha előtt.

SATA. Hogy mondhat ilyet? Anna biztosan...

IMRE *indulatosan.* Mondtam már, hogy épp ő nem. *Indulaton érve magát.* Anna a legderekabb asszony; s én boldog is vagyok mellette. Magad mondtad az előbb, hogy Mátyás király és én... De egy férfi mégiscsak olyan, mit a tenger. A hajósna elég, ha a felszíne sima, de azért a mélyben is történik valami. Mit akarsz, hogy én a mélység minden polipját, cápáját, fűrészhalát kivessem szegény asszony elé! Az ember azzal, akinek vagy akiért felelős, sosem lehet bizalmas. Te sem mondanál el mindent anyádnak, egy barátnénak inkább. Vannak dolgok, amikkel izléstelen dolog egy feleséget traktálni. Gondold el; ő kifésüli a lányaim haját, havonta megszámolja a kamrában az uborkás és befőttes üvegeket, fiatal asszony létére helyettem kasznárkodik csizmában a pusztán, s én viszonzásul tárjam föl neki, ahogy az érzelmesség és szadizmus kívánják, a lelkemet. Szóval, mutassam meg a kételyeimet, rossz lelkiismeretem, lappangó gyűlölségem az ő családüzeme alatt. Ami végleges, azt úgyis meg kell értenie egyszer. De ami csak folyik, gomolyog, sistereg, mit értessem meg vele? Mit érthet meg egyáltalán? Legföllebb a veszélyt. Vagy én függesztem fel a szabad vélekedést, vagy a főbíró függeszt föl engem. Ahogy az előbb hallottad.

SATA. Ezt, úgy hiszem, értem... De, Imre bácsi, akkor mégiscsak rosszul járt a könyvével.

IMRE. Rosszul?

SATA. A naplót abbahagyta miatta. S ami bántotta, tovább bántja.

IMRE. Tovább... De csak bántson. Így a becsületes. Amit az ember leír, attól megszabadul... nem kell változtatni rajta, hisz leírta. Ez becsstelenség.

SATA. S ha nem írhatja le?

IMRE. Akkor nincs biztosító szelep, s előbb-utóbb... *Megtorpan, csendesen.* No, add csak ide azt a könyvet.

SATA *mellére szorítja a könyvet.* Szeretném elolvasni. Ha nem adja ide, Imre bácsi, meghozatom.

IMRE. Unalmas.

SATA *hallja, hogy jönnek az asszonyok.* Bízsa rám. Hátha kedvet kapok meghallgatni a folytatását. Hisz Imre bácsi mondta, hogy csak egy hűséges kutya kellett volna, aki meghallgatja... *Margit és Anna a vendéglátóból, nevetve.*

MARGIT. Puncsos tortát kell készítenünk, fiam; ennyi kegyesség egy kis rum nélkül elviselhetetlen.

ANNA. A nőegyleti kisasszonyok fognak fõlszolgálni, hosszú hajjal és nedves tenyérrel.

MARGIT. Ha azt a szót hallom: nőegylet, hal- és gyertyaszagot érzek. *Elhajtja az ura orra elõl az újságot.* Hát kend mit tanulmányoz a szemhéja mögött?

BÉLA *fõlriad.* Már megint maga. *Szétnéz, s fõltápáskodik a karosszékbõl.* Mindennek ez a bölcsõ az oka. *Megnézi az óráját.* Tyû, nekem meg mennem kellene.

MARGIT. Mennie... most?

BÉLA. Névnep, László. Az ember nem térhet ki. A főjegyzővel végigvitatnák az egész kalendáriumot. Jobban megunom a névadó szenteket, mint egy rádióbemondó. Eleget szabódtam most is, hogy nekem ma jön meg a lányom; nem volt kibúvó... Pedig a nyilalló derekam is lenmagliszt után sír.

MARGIT. Az új tanítónéhoz megy, ugye?

BÉLA. Téved, fiam, az urához...

MARGIT. Ismerem a húzódkodását. Ahol ő ennyire kelletlen, ott valami nagyon kell neki.

SATA. Egy nap haladékat kérünk, anya.

MARGIT. Mire?

SATA. A hadüzenetre. *Az apjához.* Eltűnni, Bakos úr.

BÉLA *vonakodva kimegy.* Olyan rajta a féltékenység, mint az epilepszia. Ha rég nem volt roham, egyszer csak összeesik. No, szervusztok. Kezit csókolom, asszonyka. *Kimegy.*

MARGIT. Ma dicsekedtem a viseletével... Gyerünk, Sata, mi is.

ANNA. De hisz bridzsezni akartunk. Ki van osztva a kártya? *Átöleli Margitot.* Gyere, öreg, gondoldj arra, hogy megjött a lányod. *Fölhúzza a benyíló asztalához.*

MARGIT *odahúzza a Sata kezét.* Én arra gondolok, csak az idegeim...

ANNA *megnézi Sata kezében a könyvet.* Az Imre könyve? Érdekel az ilyesmi?...

SATA. Igen, hallottam róla.

ANNA. Svájcban? Talán valami forradalmártól?... *Imréhez, aki az íróasztalnál áll még.* Mért nem jön, kedves? Megengedem, hogy a Sata partnere legyen.

IMRE *kissé keserűn.* Csakugyan?... Akkor bridzsezzünk hát. *Satához.* A bridzs nálunk olyan, mint a hó. Betemet mindent: haragot, féltékenységet, honfibút, lelkiismeretfurdalást, gyomorrákot. S nagy előnye, hogy nyáron is esik, a világos estéken... Ki kezd?

ANNA. Mindig aki kérdi.

IMRE. Igaz... Tehát: egy kör.

MARGIT. Passz.

SATA. Három kör.

ANNA. Kontra.

IMRE. Kontra!... Szóval, maga megkontrázza. Jó...

EGY GYEREKHANG KINTRŐL. Anyuka, bejöhetünk már?

ANNA. Maradjatok, szívem, bridzsezzünk.

Függöny

MÁSODIK FELVONÁS

Szín : Nagy Imre kerti háza. Az egész ház egyetlen nagyobb szoba. A sekély színen baloldalt elől kicsiny ajtó, ez a bejáró. A hátsó fal középső, üvegezett része szintén széttolható, s a fal tokjában eltűnve széles rést nyit a kertre. A játék kezdetén azonban be van téve, s a méter magas fatáblás lábazat miatt hatalmas ablaknak látszik. A lábazat felső határát jelző vonal nem áll meg az üvegajtó két szélén, hanem az egész szobát körülfutja. A legtöbb helyen a mennyezetig érő könyvespolcok felső nyitott s alsó zárt részét választja el: a jobb oldali falon elől egy falóca felső támláját a fölötte levő könyvvállványtól. A szoba bútora a könyvvállványon kívül egyetlen karosszék s kisasztal. A kisasztalon s a szék körül könyvek hevernek. A szobában pácolt fa barna színén kívül nincsen más szín. Barna a szék, az asztal, az üvegfal farésze; egyedül a durva vászonfüggöny s a súrolt fapadló fehér. A játék valamivel később kezdődik, mint az előző, java délutánban induló felvonás. A bevont függönyök fölött a felső táblákon kék ég és diólomb néz be a kissé homályos szobába. A szín első pillantásra üresnek látszik; Imre a jobb oldali falócán ül, tétlenül, elgondolkozva. A kisajtón óvatosan kopognak; egyszer, azután még egyszer.

IMRE. Igen... Beteghez?

SATA bedugja a fejét. Nem zavarok?

IMRE. Te vagy az?... Azt hittem, az öreg Sulyokiné hivat; harmadnapja haldoklik...

SATA. A vasalóasszonyunk?

IMRE. Nem hallottad még?... A szíve. Halálfélelmei vannak, s folyton hozzám szalajt... Úgy érzi, egy madár a szíve, s valaki az öklében szorongatja.

SATA. Szegény Treszka, borzasztó lehet meghalni... Szinte szégyellem, hogy én nem haldoklom.

IMRE. Miért?

SATA. Hát hogy bejöttem ide. Imre bácsit csak a haldoklónak szabad háborgatni.

IMRE. Néha az élőknek is.

SATA. De már olyan kíváncsi voltam a kerti házra. Anna biztatott: kopogtass be bátran, az uram örülni fog.

IMRE. Ezt mondta?

SATA. Miért? Nem igaz? *Körülnéz.* Másmilyennek képzeltem. Kerti ház; az ember fehér ablakot vár; az ablakon csipkét.

IMRE. A fonott nádállványon virágot... s egy kalitban hintázó kanárit. Itt csak könyv van, pácolt fa, vénember.

SATA. Imre bácsi tréfál... Visszahoztam a könyvét.

IMRE. Tedd csak le... Szóval, nem tetszik az odúm? Nekem sem tetszett volna húsz évvel ezelőtt. A fiatalember terjeszkedik, hódít. Önmagával itatná át a világot - minél nagyobb világot. A közvetlen környezete? Nem is hederít rá. Csak önti, pazarolja, árasztja, ami benne van. Folyton a világvégevel ölelkezik. Ki kell kapnunk, defenzívába kell szorulnunk, hogy ilyenféle fedezéket kívánjunk magunknak. A nagyvilág - látjuk - nyomtalan felszív bennünket, s

legalább egy picurka világot kívánunk, amiben nem sért bennünket semmi sem. Ha mindjárt akkora is csak, mint egy dió belseje.

SATA. De ez a dió koporsónak is elmegy.

IMRE. Ne bánts a koporsót, megbízható bútor. Ránk szabják, s hú hozzánk. Vannak öregek, akik a koporsójukban alusznak az ágyuk helyett.

SATA. De Imre bácsi nem öreg... Elolvastam a könyvét.

IMRE. Ennyire unatkozol?... Ne, ne udvariaskodj; röstellném. Vagy teniszezni tud valaki, vagy ilyenféle könyveket olvasni. A te derekad... Egy pillanatig bántott is, hogy odaadtam. Aki élvezetre termett, élvezzen. Micsoda sunyi irigység fertőzne meg téged lelkiismerettel? De aztán kikacagtam magam. Épp a te könyved fertőz meg - *csaknem gyűlölettel szalad ki a száján* - egy ilyen kis paripát.

SATA. Köszönöm... A könyvet azonban elolvastam.

IMRE. Jó, nem kérdezlek ki.

SATA. Tessék kikérdezni.

IMRE. Szólítsam fel Bakos Sata kisasszonyt, s kérjem számon, mit jegyzett meg az elmondottakból? Vagy udvariasabban: mi tetszett legjobban neki?

SATA. Általában tetszett.

IMRE. Általános válasz.

SATA. Azt hiszi, Imre bácsi, nem olvastam el? Azonnal bebizonyítom, hogy mindenre emlékszem. Emlékszem a rákos öreg béresre, aki halála előtt négy nappal esett össze csalamádés villával a kezében. Emlékszem a fiatal csontszuvas gazda kitörésére a parasztlakodalmon. Emlékszem a csendőrmester négy kis halottjára, akik vörhenybeteg barátnéjukat mentek látogatni. Emlékszem a vízbeteg kislány könyörgésére meg a dobbaesett arató visítására. A gyerektelen tüdőbajosra, aki halála előtti este is az urával akart... Erre talán nem is szabadna emlékezni. De borzasztóan meghatott. Ugye, a fiatal Sáráné volt?

IMRE. Az.

SATA. A férfinak volt már valakije... Szegény ember, annak is elege lehetett. Valamikor szerethette az asszonyt...

IMRE. A változás tette tönkre őket. A jó években fölnyílt a szemük, adósságon nagy házat építettek. A búza harmadára esett, s a házat még befejezni sem tudták. Ma is vakolatlan: az asszonyt megölték a fűtetlen, nedves falak, a férfit elzüllesztette a nyomorúság... *Megtorpan.* Szóval, erre is emlékszel. No, beérem.

SATA. De én másra is emlékszem. Mindenre. Az öreg duhaj nagygazdára, aki eltitkolta családjá előtt a diagnózist, s krizantémumokat ültetett halála előtt a kertben. Emlékszem a golyvás sorra s a szegényház leírására. Tudom, mi ment ki az aratókosárban tíz évvel ezelőtt, s tudom, mi megy ki most, a válság óta. Emlékszem az elmebeteg fiúra is, akiről a Lipótmezőn letettek, s idehaza a javas meggyógyította. Ezt meg is akartam kérdezni; Imre bácsi szerint ki gyógyította meg: a javas vagy az édesanyja?

IMRE. Hogyan tudjam én azt?... A főzet, amelyben a javasok és az édesanyák hisznek, az orvosok nem.

SATA. Na, ettől nem lettem bölcsebb. De nem sokallja, Imre bácsi, hogy borzasztó, mennyi idegbetegség van ma már falun is? Az Imre bácsi könyvéből látom. A cipészné például, aki gilisztát érzett a torkán. Én azt hittem, a nép egészséges nálunk. Megedzi a nap meg a munka.

IMRE. S benne van az őserő... *Föl-alá jár.* Mindez lényegtelen.

SATA. Mi a lényegtelen?

IMRE. Ezek a mesék a hisztérikus cipésznéről, a dobba esett aratóról, a férjét szerelemre fogó tüdőbetegről... Aki felületesen belélapoz, persze, ezt szemezi ki.

SATA. S aki mélyen lapoz?

IMRE. Tudod mit, hagyjuk ezt. Egy közigazgatási hivatalnok lánya, aki Luzernben kapja meg az utolsó csiszolást! Nem is volna jó. Mért szédülj te ezen az elíziumi szigeten, amikor ragyoghatsz is. *Széthúzza a függönyt.* Nézd ezt az úszó paradicsomot a por fölött. Az emberek kétfélék, leánykám: fehérek és feketék. A fehérek, mint az istenek, a hegyekből erednek; a feketék a földből támadtak. A fehérek prémes sátrakban laknak, a feketék a lovak hasa alatt a sivatagban!

SATA. Ki tanítja ezt?

IMRE. A mongol atya tanítja lánykájának. S a te apád és nemzetséged neked. *Csend; Sata visszafordul az ablakból.*

SATA. Imre bácsi azt hiszi, hogy egy fiatal lány szükségszerűen buta.

IMRE. Buta?

SATA. Hogy bizonyos dolgok megértéséhez bizonyos számú évek kellenek.

IMRE. Nem... ezt tulajdonképpen nem hiszem.

SATA. Hát hogy gondolja, Imre bácsi?

IMRE. Ha becsületes akarok lenni... épp a nőknél... Láttad a kisebbik lányom? Nagy lélek; gyermek, de valahogy nagy. Az idősebbik sosem lesz az. A serdülés után még inkább így van. A női lélek az én szememben valami olyan, mint egy edény. Vagy kesztyű, mondjuk. Megvan a kapacitása. Vagy belefér, amit bele akarunk szorítani, s akkor rögtön belefér, vagy egyáltalán nem, sohasem... Hiszen emlékszel, mit mondtam, mindjárt első este, a serdülőkről.

SATA. Hogyne, az tetszett is. De nem értem, mért beszél akkor Imre bácsi olyan lenézően velem. Annyira meg van győződve, hogy én... alacsony számú kesztyű vagyok?...

Béla és Árpád a kisajtón.

BÉLA egy pillanatra meghökken, de rögtön tréfára fogja. A lányomat rontod itt? Udvarolni szabad, az erkölcsprédikálást megtorlom... Hoztam egy fiatalembert. Az új tanítónk öccse. A szép sógornője mellett rólad álmodozott.

ÁRPÁD meghajol. Valóban fájlaltam volna, ha úgy kell visszautaznom Dádról, hogy a mestert meg sem ismerhettem. Bajtársi egyesületünk lapja, az „Egyetemi Harsona” külön is megbízott, hogy a mester véleményét a helyzetről megkérdezzem.

BÉLA. Hallod ezt, mester? Te országgá teszed, ami rák, folyás, kelés, pizsok, bolondéria van a községben, s nagy ember leszel a bőrünkön. De rád tromfolok; én is kiadom az emlékirataim. Egy jegyző íróasztala s díványa. Az íróasztali részeket ágyban kell olvasni: hogy hanyatt ne essék az olvasó, a díványról szólókat asztalnál, hogy egészen el ne romoljon. Arról írsz-e, kedves öcsém, a „Trombitá”-ban?

ÁRPÁD. Nagy érdeklődéssel várjuk, kedves Béla bátyám... *Imréhez.* A mester könyve megrázta a magyar ifjúságot.

BÉLA. Nézd meg, Sata: egy megrázott ifjú.

ÁRPÁD. A falu problémái egészen új színben állnak előttünk.

BÉLA. Bakacsinban.

ÁRPÁD. Érezzük kötelességünket.

BÉLA. Megeszitek a lencsét, amit apáitok már megettek.

SATA. Apa nem tudja komolyan venni Imre bácsi dicsőségét.

ÁRPÁD. Pedig az ifjúság úgy tekint rá, mint egyik prófétájára. Még egyszer mondom: megrázott bennünket.

IMRE. A mai ifjúság szeret rázkódni, kedves Heimbach úr.

ÁRPÁD. Határvári. Határvári Árpád, csak a bátyám Heimbach.

IMRE. Időről időre megráztatja magát. Ez valami hasonló sport, mint a motorbicikli; az is sok kis rázkódással jár.

ÁRPÁD. Hogy tetszik ezt érteni?

IMRE. Úgy, hogy egy férfinak egy megrendülés elég egy életre. A mai ifjúság azonban vasárnap autóbust bérel, s kimegy a vidékre megrendülni. Nyaralóhelyeik nem is üdülő-, hanem megrendülőhelyek. Külön ügynökök hajtják fel s adják tovább, mint a lóversenytippet: Halló! Zalában van egy község, ahol feleannyi magyar él, mint ötven éve! Sokkal több nemzethalált hozhat fel onnan, mint Baranyából!

ÁRPÁD. Mi meg akarjuk ismerni a magyar valóságot. A mester ebben volt egyik példaképünk.

IMRE. Attól félek, félreértettek, kedves tanítványaim.

ÁRPÁD. De mégis: a kép, amelyet a magyar faluról festett.

IMRE. Én nem festettem semmiféle képet. Én a magam lelkiismereti ügyét vittem a nyilvánosság elé. Azt hittem, a fiatalokra nem lehet közömbös. Itt van egy irigylésre méltó és boldog ember, aki egyszer csak azt veszi észre, hogy meg van mérgezve. A szociális végzet megmérgezte a magánéletét. Mi ez a mérge? Hogy támadja meg az embert? Miért pusztít épp ma? Erről akartam írni. De az emberek úgy forgatták a könyvem, mint egy hátborzongató képeskönyvet. A pornográfiát pótolja ez? Vagy azért arra is szükség van?

BÉLA. Hohó, az ifjúsággal gorombáskodhatsz - ezt az Árpádot én hoztam!

ÁRPÁD. Megérdemeljük mi a mester ostromozását.

IMRE. Ostor! Magukat ostromozzák, maguk megrendülnek, maguknak vízióik vannak. No, nem akarom bántani. De mégiscsak különös, hogy van kedvük annyi horgászfigyelemmel ülni az egyetem, főváros, sajtó partjain éppen a megrendült, döblingi hangulatban!

ÁRPÁD. Szomorú, hogy a mesternek ilyen rossz véleménye van rólunk.

IMRE. Vannak dolgok, amelyeket egy férfi vagy nem tud, vagy ha egyszer észrevesz, nem képes az lenni többé, ami előbb. Maguk azonban mást sem tesznek, csak felismernek, anélkül, hogy önmagukon változtatnának. Nem érzik, milyen erkölcstelen egy gondolat, amely csak a fejben virágozik.

BÉLA. Már megint az erkölcs. Sata, távozz erről a helyről, itt megrontanak.

SATA. De nem szeretem, ha félig rontanak meg. Elolvastam az Imre bácsi könyvét, s éppolyan buta vagyok, mint az ifjúság: fogalmam sincs, mit kellene tenni.

IMRE. Mondtam, hogy nem teniszbajnoknők kezébe való.

SATA. Szóval, nem értem? Nincs meg a kesztyűszámom hozzá?

IMRE. Azt te tudod... Egy gyerek is megértheti, ha becsületes.

ÁRPÁD. Nagyon lekötelezne a mester...

SATA *kedvesen.* Nagyon lekötelezne a mester.

IMRE. Mi van itt magyarázni való? Én nem vagyok politikus. A foglalkozásom is mutatja, hogy az élet jobban érdekelt, mint a társadalom. Az ember beleszületik a természetbe, s eszik, mozog, szeret, a természet törvényei szerint. Az ember beleszületik a társadalomba, s megépíti házáat, eteti kölykeit, jár-kei a műszereivel a társadalom szabályai szerint. Ilyen egyszerűen gondoltam én ezt. Mert én nem vagyok forradalmár. Az igazságnak engem bottal kellett fölverníe!

ÁRPÁD. Mi az igazság?

IMRE. Az, hogy itt hamis játék folyik. Becsületes emberre elfogadhatatlanok a játékfeltételek. Énnekem magamnak túl könnyen megy a boldogulás. A feleségem családja kitett egy állásba, s ott rám zúdult, amiért küzdeni akartam. A körülöttem élők pedig, mint valami sártóba, homlokig csúsztak a nyomorba. A társadalom hamisan keverte a kártyát. Az enyémbe rakott minden ászat; a többi sansz nélkül indult. Olyan szerencsétlen korban születtem, mikor a társadalom rendjét nem fogadhatjuk el úgy, mint a természetét.

BÉLA. A társadalom rendje sosem volt más. Gondolj a jobbágyvilágra.

IMRE. A társadalom akkor, igenis, természet volt. Rendjét isten állította, az osztályok úgy álltak egymás fölött s alatt, mint nemesebb és silányabb állatfajok; s nehéz életfeltételek igazolták a jogfosztást és a kiváltságot. Ma ebből semmi sincs meg. A rendről megtanultuk, hogy afféle kartell csak, az emberek egyformán közönségesek és ostobák, s a szerepek egyformán szürkék és jelentéktelenek.

SATA. De mit lehet itt csinálni? Mit csinálhat Imre bácsi például?

ÁRPÁD. Valóban, mit, ha nem akar a vörös fertőbe süllyedni?

BÉLA. Úgy, úgy, öcsém, a vörös fertő. Ott vége a gondolkodásnak.

IMRE. Én nem süllyedek semmiféle fertőbe. Értsétek meg, nem vagyok politikus. Én egyáltalán nem vagyok meggyőződve, hogy amit ezek a társadalomjavítók, negyed- és félforradalmárok kotyvasztanak, jobb lesz, mint ami most van. Én a magam részéről akarom visszacobni a kártyát. A hamis kártyán nyert pénzt akarom visszaadni.

ÁRPÁD. Mint Tolsztoj. Igazán megrázott, mester... A következő könyv erről fog szólni?

IMRE. A következő könyv semmiről sem fog szólni.

SATA. Kár.

ÁRPÁD. Ugye, kár? Győzzük meg együtt a mestert.

IMRE. Tudja mit, ne győzzenek meg maguk engem... *Megtorpan.* Egyáltalán, mit szavaltattok itt, mint egy paprikajancsit... Itt ül két fiatal teremtés, egy teniszbajnoknő és egy... mi is?...

BÉLA. Szerkesztő és bálrendező. Ő rendezi a laposipkás bálát Pesten.

IMRE. Szóval, bálrendező - s én vén, dohos dumákkal untatom őket... Sata, vidd ki a lugasba a bálrendező urat.

SATA. De nekem nincs kedvem a lugasba vinni a bálrendező urat.

IMRE. Velem ne feleselj.

BÉLA. S velem se feleselj. Diakonissza akarsz lenni?

SATA. No, jöjjön, bálrendező úr.

Imre és Béla magukra maradnak.

IMRE. Szegény bátyám hat évet ült Szibériában, s úgy belegabalyodott a magyar nép eredetébe, hogy nőtársaságban is folyton arról beszél. A jégpályán azt bizonygatja a hölgyeknek, hogy a korcsolyát jakutul is korcsolyának hívják. Az ilyesmi, úgy látszik, benne van a családukbán. A rögeszméink túlfecsegnek minket.

BÉLA. Rég ülsz itt, közöttünk, Szibériában... Különben jó, hogy itthagytak, van valami mondanivalóm.

IMRE. Röstellem, hogy ezek előtt a kölykök előtt így kiszavaltam magam.

BÉLA. Sose féltsd őket. Megrázkódnak: „be szép”, s ugyanazzal a rázkódással már le is rázták magukról, amiért lelkesedtek. Épp ez a szép a fiatalok lelkesedésében! Különben én is lelki problémákban lubickolok most. Gondolhatod, nem a magaméban.

IMRE. Azt hiszed, a fiatalság okvetlenül felületes? Én nem hiszem.

BÉLA. Nem tudom, volt neked férjes asszonnyal dolgod? Van ennek egy nagyon ocsmány része.

IMRE *szórakozottan.* Férjes asszonnyal?

BÉLA. A nő kiszolgáltatja neked az urát. Előbb a lelki hibáit, aztán, ahogy veled is testibb viszonyba kerül: a testieket. Nem elég, hogy becsapják: úgy kell állnia előtted szegénynek, mint a sorozáson; vézna bordái közé bedughatod az ujjad, megfoghatod a sérvét, hallod a horkolását, s látod őt csődben a legfontosabb pillanatokban. Eleinte rendkívül undorított ez a dolog. Ma már mulattat. Ez az élet törvénye. Aki nem csal, azt előbb lenézik, aztán megcsalják, elárulják, darabokra tépik. Úgy kell neki: mért volt gyenge, vagy mért hagyta magát az erkölccsel megpányváztatni. Mondom, megszoktam ezt. Ennél a kis tanítónénál azonban valóságos mánia ez. Egy egész múzeum az ura: a testi és lelki pipogyaság minden neme együtt van, sosem hittem, hogy egy férfi hulláját így lehet tapodni, lökni, mocskítani. S közben nem jutunk tovább. Mintha maga ez a kiszolgáltatás volna az élvezet. Te mint orvos, lehetségesnek tartod ezt?... Már arra gondoltam, otthagynom. De valami engem is vonz, húz ehhez a dologhoz. Hiszed vagy nem? Úgy érzem magam, mint valami egyiptomi bikaisten, aki előtt vért áldoznak. Nem tudom, jól idézem-e a mitológiát?

IMRE. Hány évvel vagy idősebb nála?

BÉLA. Az asszonynál? Legalább huszonötlet.

IMRE. És mi a titkod?

BÉLA. A titkom?

IMRE. Hogy tudsz ekkora korkülönbségen át... Engem már a fele zavarba ejtene.

BÉLA *gondolkozik.* A zsenialitásnak sok neme van, barátom. Hogy tudod te ezeket a kölkeket „megrázni”?

IMRE. Úgy, hogy félreértenek. Ott rezeg az egészben valami, nem is a leglényegesebb, amire szükségük van.

BÉLA. Hát itt is így van. Az ember parádézik. Hosszú, állandó gyakorlata van abban, hogy a nők előtt parádézzon. Nem is épp finoman. Aztán ki ezt tévedí, ki azt. A kor nem számít.

IMRE. S téged nem zavar ez a tévedés?

BÉLA. Mért zavarna? Ez a tévedés: a szerelem. Talán megértessem magam velük? Vagy én értsem meg őket, ahogy a régi fiatal emberek sóhajtozták?

IMRE. A férfinak mégiscsak társra van szüksége. Az élet páros vállalkozás. Nem?

BÉLA. Mese. Valami pár odaszegődik mellénk, persze: de végül is magunk vagyunk. Hogy magyarázzam meg neked? Emlékszel Bánkra és Tiborcra: mindenik a magáét mondja egymás mellett. Az igazi szerelmes ezt megszokja.

IMRE. Szóval, a nagy szerelmes éppolyan magános ember, mint a nagy gondolkozó.

BÉLA. Én ilyen teóriákat nem csinállok. Nem is vagyok nagy szerelmes. Kiket szerettem én el: falusi cemenéket. De hogy a magánosság az egésznek a feltétele, az biztos. Mihelyt pár akarsz lenni: elvesztél.

IMRE. S nem sivár ez?

BÉLA. Sivár? A ti Kantotoknak talán nem volt sivár Königsbergben? S mégis csinálta. Miért?

IMRE. Mert muszáj volt neki.

BÉLA. Ez az, Piszokrátesz, muszáj. Hát azt hiszed, öröm ez? Kényszerűség. Én soha máskor nem csábítottam, csak amikor muszáj volt. Nem, mert egy nő jött elé. Belülről, magamból emelkedik fel az egész. Megszáll, mint téged az eszme. Hisz tudod, sokszor hónapokig megülök köztetek.

IMRE. De ha ennyi az egész, nem volna jobb megfékezni magad?

BÉLA. Hogy volna? Szétmarna az én istenem. Ti megfékezték magatokat? Boldogtalanok vagytok, és parádéztok a lelketekben. Én is parádézok a véremben.

IMRE. S a lelkiismeret? Belegázolni a másokéba?

BÉLA. Ez vele jár a dologgal. Ez a szépsége, veszélye. Lőjenek le, ha le akarnak löni. Ez is lesz a végem. De inkább, mint ágyban.

IMRE. És ha valaki a te lányoddal...

BÉLA. Azt, természetesen, én lőném le. Ez nem igazság dolga. Nem állítottam, hogy igazságos ember vagyok. Én sok tekintetben garázda teremtmény vagyok. Lehet, hogy ez a mi korunk nem is tudja már az ilyenféle embert, mint én, felhasználni, s ezért válunk garázdává.

SATA *a kert felől menekül, fél testét behúzza az ajtón, a másikkal kiles, majd egészen behúzódik, s elneveti magát.* Jaj de buta! *Az üvegfalhoz megy, s ott les ki a félrehúzott függöny mellett.* Ide-oda mászkál; nem képzelem, hogy bejöttem. A fiataltvörvény szerint nem illik őt kiszolgáltatnom. De a kudarc fölment. Aki nevetséges, azon nevetni kell... Nézzétek, milyen elszontyolodva matat abban a mályvabokorban. Nem, nem vagyok ott, Árpi. Most megáll, dereng neki, hogy bejöttem. Fogadok, nem merészkedik utánam jönni. Eljátszotta a mester előtt a becsületét.

BÉLA. Mondd már ki, mit vétett. Azaz, mit vétettél vele?

IMRE. Összecserélte a bálrendezői botot és Széchenyi ostorát.

SATA *vihogva.* Meg akart csókolni.

IMRE *gyors fellobbanással.* Megcsókolni?... Hisz nem is ismer.

SATA. Egy Árpád percek alatt győz.

BÉLA. Valld be, hogy beugrattad szegényt.

SATA. Talán tajtékoznál, apukám.

BÉLA. Nem nevelsz belőlem dühöngő apát.

SATA. De igazán ő kezdett. Én türelmesen hallgattam, s megszédült a hódító lényétől.

BÉLA. Igazán?... Pofon verem. *Indul ki.*

SATA *ijedten.* No, ne bomolj.

BÉLA *nevet.* Elhiszed, hogy egy férfit megverek érted? Ismerem a bestiavért.

SATA. Goromba vagy.

IMRE *a lócára leül, s erőltetve a felnőtt hangot, Bélához.* Látod, ez az, Béla, amiről beszéltünk. Elöttem ezért érthetetlen ez a dolog... tizenöt-húsz év korkülönbséggel. Akik közt ilyen zölden megy a játék. Egy kis szimatolás után egymás szájának esnek. Nem is hiúságból; csak azért, mert egyedül maradtak, s azt hiszik, ilyesmit kell csinálniuk. Utánzón. „Milyen szép alakja van magának, Satika.” „Ne mondja.” „De mondom. Ha tagadja, akkor is mondom...” Nem, ez már túl szellemes volna, ehelyett már a csókroham jön. Hát ahol ilyen a tónus, ott egy fiatalember...

BÉLA. A nők a brácsát éppúgy megértik, mint a pikulát.

SATA. Rejtélyesek vagytok, apukám. Imre bácsi nyilván sérteget, de hogy megsértődhessem, tudnom kell, miről beszéltetek.

BÉLA *álnokul.* Sóhajtoztunk, fiam, mint afféle öregek. Olyan vének vagyunk, hogy egy fiatal nő előtt el sem találjuk a szót. Bámuljuk, mint valami csalitot, amelyből nem tudjuk felverni többé a vadat.

SATA. Sajnálalak, vadász... *Imréhez.* Ilyen kevés önbizalma van Imre bácsinak?

IMRE. Mihez kell itt az önbizalom? Figyellek benneteket, ahogy egymás közt beszéltek. Olyan sivár. Mít ér az élet, ha két fiatal bőr közt csak ilyen szikrák sülnek ki. „Volt fürödni, Mancika? Jó a víz!” „Jaj, klassz. A fiúk is kinn voltak. Képzeld, a Béci elvitt csónakázni.” „Ne mondja, mert féltékeny leszek.” „Lehet is, a Béci csuda jó pofa...”

BÉLA. Hogy fűjod! Hol lested ki; Szent Istvánkor, Pesten?

IMRE. Kevesebb mondatuk van, mint az angliai bányászoknak. Én ezt borzasztónak találok. Ti meg engem találtok borzasztónak, persze. S mert fiatalok vagytok, igazatoknak kell lenni.

SATA. Imre bácsi is elismeri, hogy igazunk van?

IMRE. Ha tudni akarod, nem ismerem el. Én azt hiszem, hogy sekélyek vagytok. Elkényeztetett, világvak, felserdült pólyásbabák; egy szerelmi óvoda bamba szókincsével. Olyan buták vagytok, amilyen a fiatalság a teremtés óta Magyarországon volt először, 1935-ben.

SATA. De én Svájcból jövök.

IMRE. Amint láttuk, folyékonyan beszélsz tányérsapkásul.

BÉLA. Megteszlek, Imre, apahelyettesnek. Az ős, buta, apai féltékenység van benned.

IMRE. Van az ördög. Tudom, hogy kellene férfinak a nőhöz szólnia, s bosszant ez az éretlen dadogás.

SATA. Hogy kellene férfinak a nőhöz szólnia?

IMRE. Ne feleltess.

SATA. Tudatlannak kell maradnom?

IMRE. Másképp; mit tudom én...

SATA. Hallani szeretném.

IMRE *sebesen.* Az én vén számár számból elszoktak ezek a szavak... Férfi vagyok. Dolgom van az életben. Az élet minden férfival újra kezdődik. Mindnek újra kell fölmutatni. De nő nélkül nem megy. Bejelentem, hogy akarlak. Segítened kell. Beléd akaszodom a lelkem karmával.

SATA. Ráhúzlak az öklömre, mint egy kesztyűt.

IMRE. Igenis, azt is. Gyerekeket követelek tőled, mert ez az élet, s szemétbe dobatom a gyermekeidet, mert a világnak éhező apostolokra van szüksége... No, látod, ilyen marhaságokat mondanék én.

SATA. De ez nem az életkortól függ. Ez természet dolga. Imre bácsi húszéves korában is így udvarolt.

IMRE. Gondolod?

SATA. Komolyan fogta fel az életet. Azért lettek mintaházások.

IMRE. Persze. Philemon... De te tévedsz. Húszéves koromban én tökfilkó voltam. Nagyobb, mint ez odakinn. Ez neked esik, és nem veszt semmit, hisz legrosszabb esetben is csak magát veszti el. Én azonban olvastam valami megilletőt a családról, s anélkül, hogy tudtam volna, ki vagyok, és mit akarok, eldöntöttem, milyen ágyban halok meg. Egy igazi férfinak harmincöt éves korára nyílik ki a szeme. Akkorra tudja meg, hogy az isten milyen néven lökte a világba. S amikor egy kicsit dereng, hogy ki is ő, s mire van szüksége, nemcsak hogy választott, de választása napról napra szoruló gúzsában ül.

BÉLA. Azt mondtad, nem győzöd a korkülönbséget, s új vőlegényinghez csinálsz elméletet.

SATA. Imre bácsi csak beszél... Az ilyen mintaházások sokszor beszélnek... Halló, Anna, anyu. *Kizörög az üvegfalon.* Milyen aranyosak, az én Árpádomat etetik cseresznyével... Mit integetnek vissza?

IMRE. Hogy nyissuk ki az üvegfalat.

SATA. Hát ez kinyitható?

IMRE *széthúzza az üvegfalat, s előrehúzódik a lócára. Az alkonyi kert egy darabja növényfalú alkóvként áll most a kerti ház mögött. A diófa alatt kis bokorral szegett térség, közepén kőasztal. A két asszony és a fiú annál cseresznyézik egy kosárból.*

MARGIT. Sata, te is itt vagy? Nem is mondta Határvári úr...

ÁRPÁD. A nagy vitában elfeledtem.

ANNA *Satához.* Lány van a háznál, s a fiatalember vénasszonyokkal cseresznyézik.

SATA kilép a cseresznyezőkhöz, maga is belemarkol a kosárba. Az én cseresznyém még nem ért be. Igaz, Határvári úr?

ÁRPÁD. A hasonlat nem egészen jó. A fák, ha éretlenek is, némák.

SATA. Ó, a kis csípős.

BÉLA Árpád vállára teszi a kezét. Ne búsulj, öcsém, az erénynek kukorékolnia kell, különben elalszik.

MARGIT. Mi baja magának az erénnyel? S mire célozgatnak itt egyáltalán?

ÁRPÁD zavarodottan föláll, s Imre felé lép, aki a kis házban maradt. A mester lelkiismereti válságáról vitakoztunk a hölgyekkel. Mondtam, hogy engem a mester Tolsztojra emlékeztet.

IMRE. Tud még valakit, akire emlékeztethetném?

ÁRPÁD. A nagyságos asszony nem szereti Tolsztojt. Azt mondta, utálja a hiú vénembereket.

SATA. Hiú? Miért hiú?

IMRE. A feleségem szerint mindenki hiú, aki látványosságot csinál magából... Ebben különben van valami.

ANNA. Ha helyettem beszél, legyen pontos, kedves. Hiú, aki a lelkiismeretéből csinál látványosságot. Aki a lábával táncol, vagy a gégéjével énekel: lehet művész. Aki a lelkiismeretével táncol és énekel: hiú vénember. Azért csinálja, hogy lézengő hírverők mint zarándokok álljanak elé, s elvigyék a lármát: él Kukutyinban egy ember, aki nem bírja ki, hogy három tál ételt eszik ebédre. Olyan lelke van, mint Tolsztojnak.

ÁRPÁD. Nem rám méltóztatott célozni?

ANNA. Miben?

ÁRPÁD. A lézengésben... Én is interjút kérek kedves férjétől.

ANNA. Nem, egyáltalán nem a kedves férjemről beszélek. Ő még messze van attól, hogy vásári kérkedőt csináljanak belőle.

SATA. S a könyve... Az is kérkedés?

ANNA kurtán. A férfiaknak is van veszedelmes koruk.

MARGIT. Veszedelmes koruk? Veszedelmes évszázaduk. Különben, mit tudsz te, Annám, a férfiak veszedelmes koráról? Árpádhoz. A maga sógornője többet tud.

ANNA. A férfiak rögeszméje az örök élet. A halhatatlanság, ahogy ők mondják. Olyan ez nekik, mint nekünk a boldogság. A deresedő haj azt mondja: meghalsz, s nem marad utánad semmi. Fölneveltél két gyönyörű gyermeket, első voltál a pályádon, betöltötted, amit élet, illem, tisztesség kíván, de nem csináltál még semmit nevezetést. Ez az ő veszedelmes koruk. Egy összecsörrent tenyér vagy egy érdeklődő pillantás ekkor csinál paprikajancsit a legkülönből.

BÉLA. Hallod, bajtárs. Tizenkét házasság év tökéletes tolmácsot nevel egy asszonyból.

IMRE. Igen, az egész zenekarból csak a basszust hallja. Ősz hajsza, hiúság.

SATA. De hisz Imre bácsinak nincs is ősz haja.

ANNA. Van. Mindenki elhallgat, észrevehetően sötétedik.

IMRE. A lélektan a legundokabb tudomány. S ma közportéka, mint az aszpirin. Régebben az örült szent volt, s egy gondjaiban elmerült ember tilalmas, mint a bélpoklos. A lélektannal ma mindent meg lehet magyarázni. Delila lélektani magyarázatokkal nyírja le Sámson haját, s lélektani kötelékekkel köti az oszlophoz. Ne mocsanj, mert megmagyarázlak, hallja a szörnyeteg.

ANNA *fokozódó indulattal.* S még ezt se? Még csak meg se magyarázzuk? Az ember hordja a napokat, mint a követ, falat rak egy alapra, melyet nem is ő jelölt ki, hanem a másik, s tizenkét évi kőhordás után megtudja, hogy az alapok rosszak: állást vállalni erkölcstelen, a vagyon arra jó, hogy kolduskórházat építsünk belőle, s magunk és lányaink, hogy visszeres mosónők lábfekélyeit kenegessük.

MARGIT. De Anna, mit zagyválsz te itt össze?

ANNA *kitör.* Ott akarja hagyni a körorvosságot, ingyenkórházat építtet birtokunkon a szegényeknek. Ő, mi, a gyerekek, a föld: azért legyünk ezután, hogy a szegényeknek visszaadjuk, amit elloptunk tőlük.

SATA. De hisz ez gyönyörű...

ANNA. Még nem hallottál róla?... Csodálom.

SATA. Imre bácsi kizavart, amikor faggattam. A lugasba kellett mennem Árpival. *Imréhez.* Látja, Anna mégiscsak mindent tud.

ANNA. Egyelőre többet, mint...

BÉLA *Annához.* S hova akarja azt a kórházat építtetni?

ANNA. Ki, Ángyánba, a pusztánk mellé... Különben kérdezze meg őt.

BÉLA *tréfásan.* Én mint főjegyző tiltakozom. Ide be nem hoztok több hektikásat, barátom. Elég nekünk a bozót, jön abból elég dögvész. Más falu teleharákkolt földpadlójáról s őlük ablaka mögül nem gyűjtöd ide a köpködőket. Legyen pestises ki-ki a maga járásában. Vagy nem a hektikásokat akarod összeszedni?

IMRE. Veletek nem beszélek erről... *Satához.* Elsősorban a szívbetegeket gondolom. Akik megroppantak a diótörőben, de repedten is élélhetnek még egy darabig.

SATA. Mint Sulyoki Treszka, a vasalóné.

IMRE. A gyógyulók a birtokon eldolgoznának. Afféle rokkantotthon volna.

BÉLA. Még rosszabb. Hogy tele legyünk halálfélelemmel. A hektikások legalább fiatalok, az asszonya még a koporsóban is férfit kér. A te dagadt lábú, felfúvódott vízibetegeid kiölnének tíz kilométer körzetben minden életkedvet. Elég volt kibőjtölni szegény anyósomat. A paprikácsirke fölött csontvázakról beszélt, s éjjel bekopogtatott ránk, mert félt egyedül aludni. Te anyósommá tennéd most a vármegye minden szilvaszínű, reszkető banyáját. Reumás mosónék, megszakadt kovácsok és szegényházi öregek istápjá legyen a főjegyző... Ehhez nem kapsz szubvenciót.

ANNA. A kétszáz hold földünk lesz a szubvenció, meg amit a polgárságnál keres.

BÉLA. Ja, a maguk földje... Megkönnyebbültem. Már azt hittem, csakugyan a nyakunkra hoz egy kórházat. Szóval, ez csak olyan kiviteli kórház?

IMRE. Mért kiviteli?

BÉLA. Jánosháza barackot exportál, Nagykőrös uborkát. Mi, dádiak, nemeslelkűséget és szívkörházálmokat. Árpád öcsém itt az első nagy szállító: összeszedi, mint a baromfis zsidó az angol pulykát... Majd csipognak a „Harsoná”-ban, mi meg tarokkozunk tovább.

SATA. Apa, undok vagy.

BÉLA. Nono! Hát hogy képzelitek ti? Az ilyen ábrándozást ma elnézik, sőt, közköltésen támogatják. A fiatalokból kihúzza a társadalomjavító hóbortokat, mint a pattanás a zavaros kamaszvért. Egy-két év múlva belátják, hogy bolondság volt, s minden nagyobb baj nélkül átestek az eszmés életkoron. De Anna asszonynak kár emiatt a Linuska meg az Esztike hozományáért aggódni. Nem engedjük ezt mi komolyra fordulni. Az kellene, hogy a nép vérszemet kapjon. A körorvos vízibeteg bethezdát csinált? Akkor a főjegyző rakja vissza a földjeinkbe a húszévi adót. Hát még a tisztelendő urak, a főispán, a magas kormány, Kornfeld Móric. A nemzetfenntartók becsületét nem engedjük lejártni. Szerencsére az ilyen elméleti hős elébb veti magát szóval az Etnába, mint tetteleg a kemencébe.

IMRE *indulatosan.* Tévedsz. Ezennel lemondok a körorvosi állásomról.

ANNA. Imre!

SATA *az apjához.* Ehhez mit szólsz?

ÁRPÁD. Megírom az „Egyetemi Harsoná”-ba.

BÉLA. Bolondság! Én nem vagyok a te fórumod! Előttem nem mondhat sz le semmiről. Különben is, kár felizgatnod magadat. Inkább elismerem, hogy képes vagy beleugrani a kemencébe... Csakugyan, hiú vénember vagy, Imre. Ha nem állna itt a mi harsonás barátunk s rajta át egész Budapest, azt hinném, a lányomnak akarsz imponálni... *Margithoz.* Asszonyság, nem gondolja, hogy otthon volna a helyünk? Vendégeink lesznek.

MARGIT *föliüti a fejét.* Vendégeink? Most hallom először.

BÉLA *Árpádra mutat.* Ennek a fiatalembernek a bátyja.

MARGIT. Igen?... S a kedves sógornője, természetesen.

ÁRPÁD. Béla bátyám volt szíves meghívni...

MARGIT. Béla bátyám általában szíves ember. Nem kerül az Imre szívkörházába.

SATA *az anyjába karol.* Gyere, anyukám. Majd segítek neked a vendéglátásban. *Annához.* Szervusz, Anna; a viszontlátásra, Imre bácsi. Áрпи, maga apuval jön. *Margit és Sata el a kerten át a ház felé. Béla és Árpád búcsúznak.*

BÉLA *Imréhez.* Békesség, testvér! *Vállon rázza. Árpádhoz menőben.* A nők száját mindig a végére kell hagyni, kedves öcsém. Csak amikor már minden erődítmény elesett, akkor szabad megrohanni. Csukló, könyök, kéz sokkal kezesebb. Kevesebb benne az erény és az ironia.

ÁRPÁD *meglepve.* Milyen alkalomból tetszik ezt mondani?

BÉLA. Az évszak és az este alkalmából. *Megveregeti Árpád vállát.* Én is mester vagyok ám, gyermek.

Elmennek. Imre és Anna egyedül marad a kőasztalnál. Öreg este van. A besötétedett kerti házon túl, összefutó faárnyékok közt, kék, felcsillanó ég alatt hallgatnak a házások.

ANNA. Bakosék sem lesznek meg soká mennydörgés nélkül. Margit majdnem kitört az elébb.

IMRE. Igen, Mars csillaga fölkelte fölötté. Egész megférriasodik ilyenkor: olyan, mint valami pusztai kasznár, aki gubát dob a vállára, s furkósbottal jár a kazlak alatt.

ANNA. Elég megalázó szerep. Szerencse, hogy ő már megszokta, s zavartalan csőszködik a magáén. Csakugyan, mintha szerű vagy gyümölcsös volna az ura. Egy büszkébb nő nem tudná ezt ilyen elszántan csinálni.

IMRE. Az elszántság megvan mindenütt. *Hallgatnak.*

ANNA. Ránk is nehéz idők jönnek, Imre.

IMRE. Jönnek?

ANNA. Már itt vannak. S engem elég készületlenül találnak. Bizonyos irányban, úgy látszik, elkényeztetettél. Erre is nevelni kellene az asszonyokat, hogy könnyebben essenek át rajta... Az embernek az az első ösztöne, hogy mindent felborítson...

IMRE. Az ösztön bölcs.

ANNA. Azzal biztatom magam; amit fiatal házas korunkban mondtál.

IMRE. Mit mondtam?

ANNA. Hogy a házasság nem paradicsom. Veszedelemes hegyi túra, ahol egymáshoz vannak kötözve a hegymászók. Ha az egyik alól kicsúszott a föld, a másiknak kell állva maradni - a társáért.

IMRE. S most énalólam, persze...

ANNA. Igen.

IMRE. A szakadék fölött lógok, s te tovább rángatsz... a cél felé. De milyen cél felé?... Értetek hozzá, asszonyok, hogy kell a szavainkból ácsolni kalitkát.

ANNA. Imre!

IMRE. Minden deszkaszál tőlünk való; éppen csak ti illesztitek össze... Tizenöt éve azt mondtam, szép dolog teli kamrát hagyni jól nevelt gyermekekre. Büntetésül most magtárakat kell megtöltenem. Mint rabláncot csörgetitek mögöttünk első szepegő, kamasz ideáljainkat: tűzhelyről, családról, kötelességről. Hogy énnekem azóta megkeményedett a szakállam, és fölnyílt a lelkem? Más hegyeket látok, mint amikre gyerekként összekötözködtünk?

ANNA. Én követlek, amíg a múltad is követ.

IMRE. A múltam? Mit tudsz te a múltamról? Ott hagytad abba az olvasását, ahol kényelmetlenné vált. A múltam a te akaratod, s addig vagyok hű hozzá, amíg téged szolgállok.

ANNA. Mindketten ugyanazt szolgáltuk.

IMRE. De én ezután mást akarok szolgálni.

ANNA. Mást vagy mással?

IMRE *megdöbbenve.* Hogy érted ezt?

ANNA. Ahogy te.

IMRE *hallgatás után.* Ezt nem érdemeltem meg tőled... Sokkal többet harcoltam veled...

ANNA. Örülök, hogy még megdöbbsz. *Melegen.* Akármilyen rosszul követtelek, mégiscsak én követtelek egyedül. Mennyit zsúrolódtunk, sebesedtünk, varosodtunk egymáson. Tizenöt év küzdelme ül melletted. Ezt nem lehet újakezdeni. A mi ügyünkbe nem lehet kíváncsian belecsipogni. Gondolj ép ésszel bele... Te nem vagy Bakos Béla. Az ilyen férfinak, mint te, egy nő jut csak. Azzal megy, amire megy.

IMRE *csendesen.* Milyen diadalittasan mondd.

ANNA *rövid hallgatás után.* Ennyi diadalt csak megérdemlek.

Függöny

HARMADIK FELVONÁS

Házimulatság a főjegyzőéknél. Szín: két egymásba nyíló szoba. A két szoba közt nincs ajtó, a válaszfal hátulról a szín közepéig ugrik be; a széles, szabad átjárás előtt keskeny falsáv jelzi a válaszfal elülső részét. Ez az oszlop a színt két egyenlőtlen részre osztja; a bal oldali, nagyobb térfél: a fogadó, a jobb felőli, kisebb: a férfiszoba. A fogadó egész hátsó fala ablak, középiütt kijáróval a teraszra, elől balról az előszoba nyílik. A férfiszoba jobb felől kapja a világosságot, s csak a fogadóval közlekedik. Ez a szoba kissé mélyebb a másiknál, szemközti vak falát széles szekrény foglalja el; zárt elejű könyvszekrénynek lehetne gondolni, de játék közben pálinkát vesznek ki belőle. Balra, a válaszfal mögött, kényelmes karosszék áll; fölötte fécántoll és fegyvergyűjtemény. Jobbra, az ablak alatt, apró dohányzóasztal, amellet, szemben egymással, még két bőrkarosszék. A fogadóban: a válaszfalon nagy állótükör, alatta kis zsúrasztal, három élénk bevonatú, hajlított lábú szék. Az asztalon villanykávéfőző. Az előszobabejáró és a hátsó fal közt tálaló, rajta üvegek, csészék, tányér, több szendvicses tál. Mind a két helyiségnek külön csillárja van. Egyik helyiség csillárja a másikat csak tökéletlenül világítja meg. Ha a fogadóbelt gyűjtik fel, a férfiszobát önti el a nyitott ablakon át a csillagfény; ha a férfiszobabeli ég, a terasz felől kéklik be a nyári éjszaka. A felvonás kezdetén a fogadóban van világos; a férfiszobában a villany sárga pászmája s a becsapó este ezüst kék fénye elegyedik. A szín üres.

ANNA az előszobaajtón kopog, majd benyit. Könnyű, görögös szabású, fekete ruhában van, szőke haján fehér sál, kezén kesztyű, ezüst retikül. Szétnéz, a tükörhöz megy, ami fehér rajta, lerakja magáról, s a kávéfőző mellé teszi. Igen sápadt, mintha erősen be volna púderezve. Szórakozott mozdulattal a haját igazítja.

MARGIT a teraszról jön, két üres szendvicses tállal. Erősen be van fűzve, melle és fara ettől még nagyobbak látszik, arca rikító babapirosra festve, de a verejték a festéket itt-ott meglazította már. Majd elcsattan az izgatottságtól. - Ahogy belép, nyitva hagyja a teraszajtót: a társaság moraja, a főjegyző hangja s egy vékony női nevetés hallatszik. Megöleli Annát. Csakhogy! Elpukkadok, ha nem beszélhetek valakivel. Leteszi a zongorára a szendvicses tálat, s becsapja a teraszajtót.

ANNA elmosolyodva nézi. A tanítóné?

MARGIT. A tanító!

ANNA. Hogyhogy a tanító?

MARGIT. Tudod, én láttam már együgyű férjeket. Ők voltak a szövetségeseim tizennyolc éven át; kitanulmányozhattam a természetrajzuk. Volt, amelyik részvétellel pislogott rám, az uram elhitette, hogy oktan féltékenységgel rég szanatóriumban volna a helyem. A másik kikérte magának, hogy az ő őrangyalát gyanúsítsam. A harmadik hápogott, s tőlem kért tanácsot, mit szokás ilyen esetben tenni? A negyedik a szemembe nevetett: csak nem fog egy szajháért karddal verekedni. Az ötödik váltót íratott alá az urammal. A hatodiknak a békalencsés bozótba kellett utánagázolnom: hogy nem magát, bácsi, hanem a feleségét. Ilyet, mint ez a tanító, nem láttam!

ANNA. Közömbös?

MARGIT. Csuplik, pirul, dadog és könnyez a fájdalomtól. A pohara egy latyakban úszik, ahogy az izzadt kezével összemarkolássza. Nem is tudom, mi tartja fenn a nyúlós, fehér húsát a széken, mert csont nincs benne. Tán hosszú, dobverő ujjai vagy a holdnak álló kefehaj? Miért is adnak ilyen gyerekeknek diplomát? Hogy egy férfíhehes hisztérika nős embert és síró babát csináljon belőle.

ANNA. Ha szenved, melletted van.

MARGIT. Szenved? De hogy szenved? Mintha csak ő volna harmadik a játékban. Az asszony koccint Bélával, s szégyentelen megjegyzéseket tesz, leszólja az urát. A piros körme úgy jár a levegőben, mintha a férje kinyitott melléből emelte volna ki. Közben, mint valami szédült ragadozó madár, Bélára néz.

ANNA. Csakugyan rajtad a betegség.

MARGIT. Élvezi, hogy megalázzák... De beszélek én vele.

ANNA. Már ezzel is beszélni akarsz? Ennyire vagytok?

MARGIT. Csak ezt a feketét öntsem ki. Ha nem szedi rendbe az asszonyt, a tanfelügyelőnél panaszlom be.

ANNA. Az adóügyit a főbírónál, ezt a tanfelügyelőnél. Az összes főhatóságokkal ismeretségbe kerülsz.

MARGIT. Gyerekekkel íratom fel a rektorházra. *A kávéfőzőre néz.* Micsoda szerszám ez, a fele víz, a fele méreg.

SATA *bekiált a teraszról.* Anyus, hol maradsz? A fiatal emberek éheznek. *Meglátja Annát.* Végre... Imre bácsi?

MARGIT *a szendvicset tálat rakja meg.* Igaz, az urad nem jön?

ANNA. Otthon maradt.

SATA. Otthon?

ANNA. Nem neki való az ilyen multság.

MARGIT. Kinek való ez?... Meglátod, kidobom azt a nőt.

SATA. Te még mindig ott tartasz? *Annához.* Betege van Imre bácsinak?

ANNA. Nem. Tudtommal nincs. Otthon hagytam.

MARGIT. Még mindig ott tartok? Nem láttad, mit művelnek azok hármasban.

SATA. Menj már, egész kedélyes asszony. A mellett a pincevirág férfi mellett még kíméletes is legyen?... Imre bácsi délelőtt még biztosra ígerte. Összevesztetek?

ANNA. Mért gondolod, hogy összevesztünk?

MARGIT. Rosszul ismersz, ha azt hiszed, nem szólok az urának... Gyalázat ez a kávéfőző; már a rántás keverésére is gépet találnak ki. Sata, vesződj vele egy kicsit. *Kifelé rohan.*

SATA. A szendvicsek! *Kezükbe nyom egy-egy tálat.* *Annához, aki Margit mögött megy ki.* Szegény Imre bácsi rossz volt; a sarokba kell állnia, ugye?

ANNA. Nem sajnálnád Árpikát inkább? *Ő is kimegy.*

SATA vállat von, s grimaszt vág az elmenő után; aztán a villanyfőzőt kezdi tanulmányozni, lecsavarja a fedelét, igazít benne. Meglátja Anna sálját, kiteríti maga előtt. Két-három kamaszlányos kígyómozdulat. A végén a sált táncosnőként dobálja. Aztán hirtelen a fejére borítja, megkötí, s a két szárnyát ápolónősen a vállán át hátraveti.

IMRE csendben bejön az ajtón, kis orvosi táska van nála. Satát figyeli.

SATA a tükörben észreveszi, elpirul, s leoldja a kendőt. Mégiscsak megjött? Azt hittem, holdfogyatkozás van maguknál.

IMRE. Mért holdfogyatkozás?

SATA. A hold a föld árnyékába került.

IMRE. Csillagászati hangulatban vagy.

SATA. Most már csillagosban.

IMRE. Betegnél voltam, azért jöttem később.

SATA. Szegény Imre bácsi. *Elveszi a táskáját, s a zongorára teszi.* Szegény körorvosi táska. Látom, amint a Cigánysoron viszi a műszereket; a kutyák abbahagyják a tutulást, s a szegény körorvosnak esnek. Akinek ágya van, alszik éjszaka, akinek gramofonja van, mulat, a körorvosnak azonban az akadozó szívek és az eleredt orrok parancsolnak. Anna azt mondta, otthon hagyta Imre bácsit.

IMRE. Otthon?

SATA. Kérdeztem, beteghez ment? Tudtommal nem, azt mondta.

IMRE. Szóval, kivallattad? Tehát hazudtam; nem voltam betegnél. Megyek beteghez, s beszaladtam egy pillanatra.

SATA. Mért olyan ingerült, Imre bácsi? Azért, mert beszaladt?

IMRE kimutat. Muszáj ezt hallgatni?

SATA becsukja a teraszajtót.

IMRE. Azért, mert beszaladtam.

SATA. Akkor mért szaladt be?...

IMRE. Mit faggatsz te engem? Adj egy pohár pálinkát, s mondd meg apádnak, dolgom van, sajnálom, nem jöhetek.

SATA. Annának ne szóljak?...

IMRE. Minek?... Különben... No, szervusz.

SATA. De csak nem megy még?... Ki az a sürgős beteg? Még mindig a vasalóné? *Átmegy a másik szobába, s a sötétben a szekrényajtón matat.* Hogy nem tud meghalni a szegény Treszka.

IMRE utánamegy az ajtóig, s bemered a sötétbe. Mit matatsz te ott a sötétben?

SATA. Nem pálinkát kért?

IMRE egy-két lépést tesz utána, aztán visszamegy a kapcsolóhoz. De eldugtátok ezt a kapcsolót. *A férfiszobában is felgyújt.* No, töltsd ki gyorsan, aztán menj a fiúkat mulattatni. Táncoltok is?

SATA. Most kezdtük csak.

IMRE. Nahát, csak menj. Látom, kiöltöztél. Kiakaszthatnak a tárlaton: fiatal lány képe. A harangszoknya fölött a vékony derék olyan, mint egy vicc: ez a vékonyság mozog a szoknyában is. Különben bájosak az ilyen tejszínveréből kikelt lányok. Meg lehet tisztelve a táncosod válla a fodrok közt. Egyik lány fehér, a másik rózsaszín, mert egy csepp málnaszörpöt is ejtettek belé...

SATA. Miért nem táncol Imre bácsi velem?

IMRE. Én, fiam? Az ilyen odvi medve nehezen mozog már. A tánc játék: az ember elkap valakit s elengedi. Öregebb ember nem kapható már ilyenre. Irigyen vicsorog rá, vagy egészen elragadja.

SATA. Igazán el kell mennie Imre bácsinak?

IMRE. El, el... Dohos állatoknak megárt ennyi terasz, holdfény és rózsaszag. A doktor menjen a táskája után; gesztenyepüré kisasszony pedig a gramofon után.

SATA. Milyen ingerült. Mindig ilyen ingerült? Pedig én mindent megteszek, hogy meg legyen velem elégedve. Láthatta az elébb; még a sált is ápolónőre kötöttem. Elképzeltem magam, amint a Treszkákat ápolom az ingyenkórházban. Vagy nem vesz fel ápolónőnek?

IMRE. Hagyj ezekkel a mókákkal... Nevetségessé akarsz tenni magam előtt? Elvadult, kiéhezett kutyát ugráltatnak így két üres ujjal. Olcsó mulatság. Nem kell hozzá szellem, sem ügyesség, különös vonzerő sem. Csak éhség. *Elfordul.*

SATA. Fúj, micsoda hasonlat; a könyvében szebbek vannak. Én tanulni szeretnék Imre bácsitól, s Imre bácsi előre úgy beszél velem, mint aki taníthatatlan. Mért nem akar engem is megrázní, mint a diákokat? Mért olyan nyugtalan? Összevész a feleségével, s engem büntet meg érte; otthon maradt. Aztán nem leli a helyét, s idejön. De akkor sem őszinte; előbb betegről érkezik, aztán beteghez megy. Alig jött, indul már. Pálinkát kér, s a ruhámon gúnyolódik. Mért nem akar őszinte lenni hozzám?

IMRE *szembefordul vele.* Elolvastad?

SATA. A könyvet?

IMRE. Látom, nem olvastad el.

SATA. De hiszen csak délelőtt adta, s délután szendvicseket kellett készíteni.

IMRE. Persze, szendvicseket...

SATA. S én különben sem azt a könyvet kértem.

IMRE. Holdfényt és teraszt.

SATA. Amit adott, unalmas. „Wahlverwandtschaften.” A címét sem értem.

IMRE. Elég buta voltam, hogy odaadtam... Ígérd meg, egy sort sem olvasol el belőle, s holnap reggel visszahozod... Inkább a cseléddel küldöd át.

SATA. Nem küldöm, elolvasom. S ha elolvastam, magam hozom át.

IMRE. Nem hozod. Érted? *Elneveti magát.* Gesztenyepüré. Nem röstelled magad ebben a Courts-Mahler-ruhában?

SATA. Szégyellje magát, aki szégyelli, amit érez.

ANNA *benyitja a teraszajtót, s kikiált.* Béla, kérem, egy pillanatra...

BÉLA *az ajtóba lép.* Parancsol?

ANNA *behúzza*. Beszélni szeretnék magával.

BÉLA *pirosan az izgalomtól*. Mint Margit követe?

ANNA. Udvariasabb lehetne, házigazda. Nemcsak mint Margit követe.

BÉLA. Látom, pukkad; a festék patakokban olvad az arcáról. A fűzőjében a halcsont óriási töviskorona. Mondja meg neki, nincs érzékem az ilyen fájdalmak iránt.

ANNA. Szól a férjének.

BÉLA *dühösen*. Vér folyik, ha azt a nőt megsérti... Ezt akarta csak, Anna?

ANNA. Nem, mást is mint apának. *Átpillant a másik szobába s észreveszi Imrét és Satát. Az urához*. Mégiscsak eljöttél, kedvesem?

BÉLA *a barátja elé megy*. Szervusz. Lehoztad magas elveidet ebbe a tivornyába? *Satához*. Árpád keresett.

SATA. Ugráltassa kicsit a kövér Győri lányt. Vagy a sógornőjét, hogy anya melle is könnyebb legyen.

IMRE. Ne zavartassátok magatokat miattam. Csak azért szaladtam be, hogy kimentsem magam.

ANNA *gúnyosan*. Kár volt; én már kimentettem.

IMRE *dacosan*. Akkor azért, hogy udvaroljak kicsit.

SATA. Szép udvarlás. Könyörgök, hogy táncoljon, s nem hajlandó. Gorombáskodik helyette.

BÉLA. Igaza van, az egész Hangyát kifosztottam a legényeidnek, s te Keresztelő Jánossal akarsz táncolni. Kinek a lánya vagy te, a Heródesé?

SATA. Megfogadtam, hogy Imre bácsival táncolok először. Tudod, bogaras nő vagyok... *Hajbókol előtte*. Egy pördülést, mester... aztán kiengedem a Cigánysorra.

IMRE. Dicsekednél az ifjaid előtt?

SATA. Itt, ahol nem látják.

BÉLA. A tánc: vizsga, le akar vizsgáztatni.

ANNA. De nem tud táncolni. Legénykorában is ugrált, s összegyűrte az ember hátán a ruhát.

IMRE. Tudok táncolni. *A zenére figyel*. Mi ez, boszton?

SATA *nevet*. Boszton? Mi az?

ANNA. Ő még a bosztonnál tart... A mostaniak keringőnek hívják, kedvesem.

IMRE *esetlenül megfogja Sata derekát*. Tíz éve nem táncoltam. *Lassan, kissé tántorogva megindulnak*. Sata gyöngéden vezeti, mint egy beteget.

SATA. Egész jól megy. *Imre megbotlik egy futószőnyegben, Sata félrehúzza, s gyöngéden átpördíti a másik terembe*.

ANNA *utánaszól*. Botladozik, kedvesem. Kiesett néhány év a praxisából.

IMRE *kicsit megáll*. Szokatlan az ilyen vékony derék; az ember nem bízik benne, hogy csak-ugyan megfogta. *Újra nekikezdenek, s a fogadóban pörögnek*.

BÉLA *odamutat*. Erről akart még beszélni?

ANNA. Igen... Mielőtt idejöttünk, heves jelenetünk volt...

BÉLA. Sata fölött?

ANNA. Nem, minden más... Hogy nem értem meg őt; nem követem a szegénységbe; sohasem voltam a párja.

BÉLA. Azt tudja, hogy csakugyan beadta a lemondását?

ANNA. Beadta? Ki mondja?

BÉLA. Az adóügyi hallotta fönn. Gondolja, hogy a két dolog összefügg?

ANNA. Hát persze. Szűz lány, szűz élet. Valóságos gyerek.

BÉLA. Vagy örült. Bízom Satában. Bestia, mint az apja. *Kikiált.* Hé, pajtás, nem hopszpolka az, hanem keringő...

ÁRPÁD *benéz a teraszajtón.* Ah, itt van a szökevény... Ó, a mesterrel. Nem is tudtam, hogy a mester ilyen sokoldalú.

IMRE *elereszti Satát, s odalöki Árpádnak.* De most már eridj. *Magyarázólag Árpádhoz.* Ezzel a feltétellel enged csak haza.

SATA *pukedlit vág.* Köszönöm, nagyon kedves volt. *Árpáddal kikerülőzik a teraszra.*

IMRE *leül a fogadóbeli zsúrasztalhoz. Anna odamegy hozzá, kisvártatva Béla is, kijövet lecsavarja az úriszobában a villanyt.*

ANNA. A térdével kell táncolni, nem a derekával, öreg barátom. Olyan mereven tartja a térdét, mintha mülábat hordana; a gerincét meg ide-oda csavargatja. Jöjjön ki a teraszra, s nézze meg a bálrendező urat. A dereka éppolyan mozdulatlan, mint az arca, csak a lány felsőtestét szorítja oda az előrehajolt melle alá. Változik a stílus táncban, bútorban, mindenben.

BÉLA. Hallod az asszonyt? Betesz az almáriomba, s kigúnyol, hogy megdohosodtál.

IMRE. Igaza van. Vannak elsőfokú kötelességek. Ilyen, hogy a férfi vigyázzon a vérére és az inaira. Egy nőt semmiféle nemes eszme sem bír rá, hogy skorpiót vagy medúzát süttessen az arcára. A férfiak közt vannak ilyenek. A talpában elnyúveti a szalagot, az ízületeibe ólmot folytat, elszokik a nyugtalan paripamozdulatoktól, s hagyja, hogy megbűdösödjék a lehelete. S miért? Mert megejtette egy szép szó: hivatás, család, haza. Holott család, hivatás és haza is azt követeli, hogy jól mozgó, kíméletlen, tüzes hímek legyünk. Ki nevetethetne ki több joggal egy poltront, mint a felesége?

ANNA. Ha fiatal lányokkal botladozik.

BÉLA. Ne keserítse a vendégemet... Még összevesznek, pedig ma este nekünk kell a feleséggel megölnünk egymást. *Táncra kéri Annát, s lépésben kivezeti.*

ANNA *a vállán visszaköszön. Mú... Elmenőben tréfásan ráoltja a villanyt.*

IMRE *föl-alá járkál a két szobában, aztán a dohányzó nagy karszékébe ül. Kintről hallani, amint a gramofon kiszalad, s nevetve utánakapnak. A zene eláll, annál élénkebb a társaság ricsaja; sorra hallani az ismerős hangokat: Bélát, Annát, Margitét s egy kényeskedő női nevetést is, anélkül, hogy a szavak kivehetőek volnának. A nyitott teraszajtón át hosszú sávban vetődik be az este. Árpád és Sata a fogadóajtóba lépnek.*

SATA. No, jöjjön csak, van még szendvics tartalékban... Nagyon éhes?

ÁRPÁD. Ennyi zötykölődés után...

SATA. Engem is beleért?

ÁRPÁD. Nem, magát kenőmájasért is eltáncoltatom.

SATA. Ne szemtelenkedjen. *Belép.* Mi az, itt nincs senki? *A kapcsoló felé nyúl, de Árpád lefogja a kezét.* Mi baja?

ÁRPÁD. Elég világosnak tartom a helyiséget.

SATA. Csakugyan. Épp a szendvicsig ér a holdsugár is.

ÁRPÁD. Régen hattyús tavakra vezetett, ma szendvicses tálakhoz.

SATA. Nem is rossz allegória; egy holdsütötte szendvicses tál előtt mi ketten: az ifjúság.

ÁRPÁD. Csak akkor közelebb kell állnunk.

SATA. Maga mindig megakadályoz, hogy jobb véleménnyel legyek magáról. *A kapcsolóhoz ugrik, s felgyújtja a villanyt.*

ÁRPÁD *az ajtót csukja be, és elé áll.* Maga a villanyt, én az ajtót; ez egy-egy... Mért van rossz véleménnyel rólam?

SATA. Talán az első benyomás a kerti házban. Mesternek nevezte Imre bácsit, s olyan biztosan vágott be a buta szavaival. *Nevetve utánozza.* Megráz, próféta, ostor... Amikor meg akart csókolni, nem tudtam, mi ez: egészen hülye vagy irtón alattomos.

ÁRPÁD. Megtisztel, megtisztel... Azt hiszi, rossz taktika azokkal a szavakkal bevágni? Nagyon is kiforrott taktika. Nem ő az első irodalmi mufti, akit ingyennyilatkozatokért megfejek. Higgye el, szeretik. Bevált dolog ez: mosolyognak, gúnyolódznak, mint a maga Imre bácsija, de a szívük kenve van. Az ifjú, gondolják, mestert lát bennem. Megráztam az ifjúságot, én már ostorozhatom is az ifjúságot. S beszállnak egy cikkel vagy nyilatkozattal. Olyanok, mint a nők, azoknak is egy-két szót kell állhatatosan ismételni, s akármilyen butának tartják az embert...

SATA. Kenve vannak. Például mivel vagyunk kenve?

ÁRPÁD. Azzal, hogy érdekes az egyénisége, vagy hazudnék, ha azt mondanám, hogy más nő nem hatott rám, de maga másképpen. Néha ilyen is lehet mondani: milyen szép nyaka van.

SATA. Gondolja?

ÁRPÁD. Gondolom. *Közelebb húzódik hozzá.* Milyen szép nyaka van.

SATA. Ez nem is egész együgyű mondas. Az együgyű az volna, ha a lábamat vagy a szememet tartaná szépnek. A nyak már árnyalat. Azt jelenti, hogy elmerült a nő anatómiájában, figyelmet szentel rá. S nekem csakugyan szép nyakam van. *Megsimogatja a villanyfénybe tartott nyakát.*

ÁRPÁD *melegen.* Gyönyörű nyaka van. *Közel hajol, de a lány gúnytól csillogó szeme elől visszahúzódik.* Nem paliz be még egyszer. A maga nyakát talizmán védi.

SATA *nyakához nyúl.* Talizmán?

ÁRPÁD. Mondja, nem szégyelli magát?

SATA. Mért szégyelljem?

ÁRPÁD. Ez régi fajta naplóíró leányoknak való... akik még az irodalomtörténetbe is be akarnak kerülni... A modern lányok vadeveznek, és gramofonra táncolnak melltartóban.

SATA. Miről beszél maga?

ÁRPÁD. Érti. Talán nem láttam át mindent a kerti házban. Szerelmes a nagy emberbe.

SATA *idegesen nevet.* Hohó.

ÁRPÁD. Ez a talizmánja... A fiam majd biflázhhatja a jövő Pintérben: Ekkor érkezett vissza Luzernből Bakos Sarolta, régi barátjának a lánya. A hajadonná serdült gyermek lángra lobbantotta az érett korú férfit. A lány odaadó figyelme azt a hitet keltette, hogy tolsztoji terveihez megfelelőbb társat talált benne, mint amilyen hitvese volt... Igazán megható. Kár, hogy száz év múlva olvassák s nem száz év előtt... Száz év múlva elhúzzák az orruk, pfuj, micsoda nő, ahelyett, hogy egy úszóbajnokba szeretett volna... Száz év múlva mindenki tudni fogja, hogy egy negyvenéves kulinak visszerek vannak a lábán, az aranyerei ellen hígan tartja a székét.

SATA. *felháborodva.* Pfuj, ez mégis sok.

ÁRPÁD. Akkor mért nem akar velem csókolózni... Mit tehetne két mai, reménytelen ifjú egy szobában?

SATA. Nem is beképzelt! Vagy magával csókolózik, vagy egy öreg krampuszba szerelmes... Mondja, maga jogász?

ÁRPÁD. Bölcsész.

SATA. Nem ilyennek képzeltem a jövőendő tanárokat.

ÁRPÁD. Engem már az életre nevelnek.

SATA. S milyen szakos? Német?

ÁRPÁD. Az is.

SATA. Akkor olvasta a „Wahlverwandtschaft”-ot?

ÁRPÁD. Az sok lenne. De a tartalmát bevágtam alapvizsgára. Eduárd boldog házasságban él feleségével, Charlotte-tal. Ekkor tér vissza az intézetből Ottilia, az asszony első házasságából származó lánya... Hohó. Ki adta oda magának ezt a könyvet? De hisz ez kedves. Szerelmi vallomás regényen át. Az ujjait nem nyomkodják? Ha a kisujjad nyomom, szeretlek, ha a középsőt, randevút kérek. *Térdét veri a hahotázásban. Sata, aki meglátja Imrét, a könyökénél fogva csillapítja.*

IMRE *aki idáig hátravetett fejjel, mereven ült a karosszékekben, elébb köhent egypárat, majd kínosan fölemelkedik. Előbb egy kétségbeesett, tétova mozdulatot tesz, aztán kinyújtja, megropogtatja magát, s rosszul sikerült ásitást imitál. Áóóó... De hisz ez nem a kerti ház... Elővándorog a világosságba. Ti neveltetek itt? Mintha a kéményen nevetett volna be valaki.*

ÁRPÁD *meghökken.* A mester itt volt?

IMRE. Elnyomott az éjszakai levegő... Mostanában sokszor megtörténik. Vacsora után belealszom a napi hírekbe, mint szegény boldogult apám. Remélem, nem horkoltam? Újabban Anna sokszor fölraz: hé, kedves, ne húzza, nem tudok aludni. A horkolást a lány szájpada átmeneti bénulása okozza, ott lityeg a béna szájpada a levegő útjában, s reszel és dudál... Csoda, hogy mi minden meg nem bénul az emberben. Talpában a szalag, bőrében a rostok, soknak a szemhéja is leesik, mintha az egyik szemével állandóan szunyókálna. Régebben sohasem horkoltam.

ÁRPÁD. Ó, van sok fiatal ember is, aki horkol. A katonáéknál többen horkoltak.

SATA. Hallgasson.

IMRE. De nekem, úgy látszik, az emlékezetem is bénul... Azt sem tudom, hogy kerültem ebbe a karosszékre... *Satához.* Igaz, te ugráltattál meg... Ebben fáradhattam el... Mesterem volt a kis hölgy, s megrázott. Ő volt az ostor, s én a csiga. Persze, csak mint a döglődő csiga, mielőtt elhenteredik. Széles ellipszisen forog, mint egy hideg bolygó, aztán egészen elbillen. Azt lett volna érdemes az „Egyetemi Harsoná”-nak lefényképezni, s utána mindjárt, ahogy horkoltam.

ÁRPÁD. Nem tetszett horkolni.

IMRE. Csodálom; a torkom egészen kiszáradt. Talán csak ti nem vettétek észre.

SATA. Nem szép, hogy hallgatózott.

IMRE. Én, fiam?... Mért, talán tilos dolgokat műveltetek itt? Hogy is mondja a latin: solus cum sola... Az én számtól ne féljete; sokkal régibb, öreg barátja vagyok én ennek a kislánynak... De maga, fiam, mohó fiatalember ám; hallottam, hogy ott a kertben mindjárt nekiesett. A bemutatkozás után nem vártam magától ennyi fürgeséget. De hát a mai ifjúság nem szenved; hajónk falán ott a lék, s ők egymás száját tömik be. Az én Sata húgom sem hiába járt kinn Luzernben; igazi utolsó divat szerint készült lány; büszke lehet rá, kedves öcsém, hogy bejött magával a sötét szobába. Mert arra még emlékszem, hogy a szoba sötét volt, amikor elaludtam. No, ne pirulj, méhmagzatocská... *Kitölt két pohárka likőrt, s meglöki a fiút.* Nem bájos, amint így elpirul? A dundi szoknya fölött az egész lány egy vékony hattyúnyak. Gratulálok, Zalán... Fölajánlom, hogy tegezzük egymást.

ÁRPÁD. Megtisztelsz, kedves bátyám.

IMRE. Szereted te a túl okos nőket? Ugye, nem; unalmasak? Na, akkor a mi kis Satánkban igazán mindent megtalálsz. Vannak ugyan neki is kékharsány szokásai: ápolónő szeretne lenni. Goethe-könyveket hurcol el tőlem, utoljára, képzelj el a „Wahlverwandschaft”-ot. De csak rá kell nézni: ha nem is hordja oldalt a szemét; a feje csak azért van, hogy legyen valami, amin át a bájos állati lény megszólal. Ne haragudj, egy nőnél ez dicséret. Race: mondják, ahogy valami agárra vagy csikóra.

SATA. Imre bácsi beteghez készült.

IMRE. Szegény Treszkához, igazad van. Ez a tánc és a nyári levegő. Bezzeg szegény Treszka légszomját nem nyomta el. *Árpádhoz.* Aztán ha valami cikk kell a Harsonába...

SATA *megfogja Imre kezét.* Itt marad még.

IMRE. Nono, hisz nem haragudtam meg, csak szórakoztatok.

SATA *Imre karját fogja, s Árpádhoz.* A Győri lányok biztosan ülnek.

ÁRPÁD. Tőlem ülhetnek.

MARGIT *megjelenik a teraszajtóban.* Árpád, a sógornője már indul; maga nem tart velük?

ÁRPÁD. Hogy? Máris? És ide be sem szóltak?

MARGIT. Sietős volt nekik. Különb mindenki elment.

ÁRPÁD *hebeg.* Természetesen, akkor én is. Kezit csókolom, kezeit csókolom! Leszek bátor, mester...

ANNA *bejön Margit után.* Ezek jól elmentek.

MARGIT *dühösen.* Ezek el.

ANNA. De Béla visszajön...

MARGIT. Én nem félek. Az a hólyag a feleségéhez szaladt. De nem bánom.

SATA. Kidobtad a vendégeket?

MARGIT. Csak az apád szukáját. A többi vele ment.

SATA. S apa?

MARGIT. Ő visszajön. Csak kikíséri őket.

SATA. No, jó estét...

ANNA *Margithoz.* Hogy gondolod? Itt maradjunk az első szél ellen?

MARGIT *megfogja Anna kezét.* Én nem félek tőle. Nekem igazam van. Én tisztességes asszony vagyok.

BÉLA *kikísérte a vendégeket, s vörösen, kitörésre készen tér vissza. Nem számított rá, hogy Nagyék még itt vannak. Megtorpan kissé előttük. Sata, Imre és Anna akaratlanul is a két házastárs közt áll föl fálnak, Margit a kávéfőzőhöz húzódik, s idegesen babrálja.*

MARGIT. Az is bolond, aki gépen főz kávé. Szégyent vallottam vele.

BÉLA *Imréhez.* Ti még itt vagytok? Azt hittem, minden vendégünket kidobtuk.

MARGIT *megáll a keze; reszketőn, de harcra készen.* Nem a vendégeket, csak a tolvajokat. Akinek az kell, ami az enyém.

BÉLA. Hagyjuk ezt, jó? Nem követem a módszerét. Én továbbra is megadom a vendégnek a tiszteletet. Még akkor is, ha az után nyúl, ami az enyém. *Imréhez, de úgy, hogy nem néz a szemébe.* Parancsolj, Imre. *Átessékeli a férfiszobába.* Egy pohárkával megiszunk. *Fölgyűjt, s a férfiszoba asztalán álló likőröskészletet nézi.* Sata, tiszta edényt. *Sata is átmegy, s három poharat tesz ki.* Annához. Szomszédasszony, az ijedelemre.

ANNA. Köszönöm, nem iszom. *De azért ő is átmegy a férfiszobába. Most már csak Margit van a fogadóban. Leolt, de azért nem megy át; a sötétben hallgatózik. A két férfi egymással szemben ül. Anna és Sata mögöttük állanak.*

BÉLA. Az adóügyi fönn volt a szolgabírószágon; azt mondják, beadtad a lemondásod.

SATA *az apja válla fölött, izgatottan, de egy kis diadallal Imréhez.* Igaz ez?

IMRE *nem néz rá, Anna hallgatásával a hátában, csendesen.* Megmondtam.

BÉLA. Nem haragszol, hogy előhozom? Én ugyan azt tartom, férfiak ne ártakozzanak egymás dolgába. De a szomszédság, s a nők, tudod... Az ember rászokik, hogy a másik hasába bámuljon.

IMRE. Úgy érted, én is a ti...

BÉLA. Mi? A mi belügyeink olyanok, mint az elhurcolt csirkebél, ott hempereg a porban, az egész falu marcangolhatja. Sőt, nagyon szépnek tartom, hogy mint lovagi érzésű ember...

MARGIT *a sötétből.* Mondja egyszerűen: tisztességes ember.

BÉLA. Hallod? Milyen bátrak egy lovak háta mögül. *A lányához fordul.* Sata, nem akarsz aludni menni?

SATA. Nem akarok.

BÉLA. Jó. Látom, fölizgatott Imre bácsi lemondása. Kislány korában is ilyen volt; ha mesékkel felizgatták, nem tudott elaludni. *Imréhez.* S mik a további terveid, Imre? Mert hisz ezzel bizonyára nincs befejezve még.

ANNA. Még ez sincs befejezve.

IMRE *visszanéz a feleségére, de nem szól; Bélához.* Mért vagy kíváncsi a terveimre?

BÉLA *fojtottan.* Tulajdonképpen nincs különös okom. Annyiszor voltál elem eszményül állítva. De eddig, ha nem is követtelek, legalább értettelek. Most elnehezedik a fejem, s csak kalimpálnak benne a fenséges szavak. Ha amolyan átlag barát volnál, azt mondanám: vigyen az ördög. Egyikünk így robban föl, a másikunk amúgy. Nagy Imrét az erény veti szét, Bakos Bélát a paráznság. De te több vagy, mint cimbora, nemcsak az én barátom, hanem egész házam barátja; valóságos házibarát... A szó fennkölt értelmében, persze. De azért mégiscsak megülöd körülöttem a levegőt. Elveidet éppúgy föladják, mint a vasárnapi kacsát, s reggel éppúgy be kell lehelnem téged, mint a lányom szappanának a szagát. Egy ilyen emberre mégsem mondhatom: bánom is én, hogy robban föl. Üstökösökkel nem lehet packázni.

ANNA. Az idő nem alkalmas, Béla...

BÉLA. Ki mondta, hogy alkalmas? Én egész más széllel jöttem be a szobába. De ha az embernek vendégei vannak, beszélget velük... S ez nem haszontalan beszéd. Egy ilyen kanász apára, mint én, aki nem lát a vérekes szemétől, s nem hall a füle zúgásától, mindig ráfér az oktatás. Itt van a lányom; Luzernben tízszeres pénzen ette a reggeli dzsemet és vaját, megtanulta, amit az apja elfelejtett, s hozzá sokat, amit sosem tudott. Senki sem várja tőlem, hogy én egy ilyen művelt hölgynek igazán apja legyek. Könyvekkel lássam őt el, s mint valami virágos cserépbe, eszméket ültessek a fejébe. Erre szerencsére itt van Nagy Imre. De azért mégiscsak lépést illene valamelyest tartani azzal, ami a fejében történik. Hátha egy nap valami különös dologgal áll elő, amitől butaságomban ütni s ordítani fogok.

SATA *erélyesen.* Nem fogsz ordítani. Rosszul állna neked az apai féltékenység. Amíg a tanítónéval...

BÉLA *fölcsattan, s hátrafordul a széktámlára dülő Sata ellen.* Mit csináltam? Te taknyos...

MARGIT *belép a szobába.* Most már a lányával is goromba. Igenis, igaza van. Szégyen, mit műveltek.

BÉLA. Az asszonyság is közberöffen. Bolond kotlós, maga még mindig a tegnapi álmánál tart? Jobb lesz, ha ezután a lányát vigyázza inkább s nem engem. Amíg ellenem emelgeti a szárnyát, a csibét kilopják alóla.

MARGIT. Ki lopja ki? Miről beszél itt apád? Csak nem arról a laposipkásról? Azt is maga hozta be a házba, a sógornőjével. Mondja meg neki, hogy inkább a bátyjának segítsen, mint hogy itt...

ANNA. Margit! *Lefogja.*

IMRE *mindenki áll már, csak ő ül. Bélához, anélkül, hogy fölnézne rá.* Satáért kár izgulnod; ő nem üt ki a családból.

SATA *szenvedélyesen.* Hogy érti ezt, Imre bácsi?

IMRE *rá sem hederít, Bélához.* Jól mondtad a múltkor: ismered a véred. Igaz. Nem veszi el senki sem tőled. Sem viceapák, sem bálrendezők. Magányos marad a szerelemben, ahogy magadról mondtad. Emlékszel a minapi beszélgetésünkre a kerti házban. Én szenvedlegtem, hogy az élet társas vállalkozás: férfi s nő megértése kell hozzá. Te leintettél. A nagy szerel-

mesek éppoly magányosok, mint a nagy gondolkozók. A partner betéved a vérünk gőzkörébe; botorkál ott; de a lényeges nem a partner, hanem a vér parádéja... Nohát, ez a lány... Az előbb elbólintottam a karosszékekben. Az ilyen csúzos-rigolyás embert elaltatja a gramofon. Ahogy fölébredtem, ezek ketten, a sváb turul meg a lányod, itt enyelegtek a szomszédban a sötétben.

SATA *Imréhez. Szégyellje magát.*

MARGIT. Sata, mit műveltetek ti a sötétben?

IMRE. Nono, nem árulkodni akarok, épp ellenkezőleg. Semmi tilosat sem tapasztaltam; talán nem is volt sötét. Csak a lányodat láttam egy magához illő, fiatal férfi mellett. Abban a pillanatban szakadt meg köztük a villanyos tér. Te jobban tudod, mi ez: két fiatal magánya közt mindig kialakul valami ilyesmi. Egy nő ebben a térben leleplezi magát. Ő a te lányod; nem kell féltened. Van körme, megszerezni a táplálékot, de nem fogja be őt semmiféle férfi. Kölcsönözhetem én neki az imádságos könyveket: te egy szót sem szólsz hozzá, s két-három év múlva ugyanaz lesz a véleménye mindenről, mint neked. Haldokló vasalónékről, mazochista tanítókról, szerelemről, eszmékről, még a harapdeli útról is. Maga se legyen prűd, Margit asszony: pálya áll a lánya előtt.

MARGIT. Miféle pálya? Mit beszél maga?

SATA *csaknem sírva, az anyjára förmed.* Az, az... Mit nézel rám?

ANNA *gúnyosan.* Nem értem, mért izgatjuk fel ezt a kislányt. Csak mert mi magunk izgatottak vagyunk? Gyere, Sata, átkísérlek, amíg lefekszel.

SATA. Mondtam már, hogy nem fekszem le.

IMRE *Bélához.* Az előbb arra céloztál, hogy beleártakozom a dolгодba. S csakugyan úgy álltunk veled szemben, amikor az imént bejöttél, mint egy ellenséges fal. Mintha ez a három asszony az én oldalamon lett volna, s te velünk szemben magad. De ez csak látszat. Tulajdonképpen mind a három nő a tied, az egyetlen bűnöd a szemükben, hogy egy negyedik, ötödik, hetedik is a tied akar lenni. Bűnöd és erényed! Mi ez az én bűnömhöz képest? Én összeelegyíthetetlen vagyok velük, mint rázókeverékben a víz és az olaj. Az évtizedig tartó rázás vérünk egy cseppjét sem egyesítette.

ANNA. Imre, hallgass legalább, ha már...

IMRE. Igenis, hozzá tartoztok mind. Nem az erkölcs tiltakozik az ilyen nőcskék ellen sem, mint ez a tanítóné. Csak a féltékenység... Ti valamennyien ugyanannak az erkölcsnek az árnyában álltok, s a feleségem éppúgy téged ünnepel, neked áldoz, elvben, ösztönben, ideában, mint ez a tanítóné.

BÉLA. Megvesztél. Azért, mert egy gyereklánnyal...

IMRE. Nem egy gyereklánnyal... Mind, mindenki.

ANNA. Nevetségessé teszed magad.

MARGIT *a két férfi közt, zavart kotlósként.* Egy szót sem értek az egészből.

A két férfi mogorván nézi egymást. Anna és Margit Imre mögött áll. Sata a szín előterében, a többiek indulatától elszakadva, de a magáéba egyre jobban elmerülve. A sötét fogadó ajtaja a csöndben kinyílik, s egy kócos, kendős asszony jön át a szobába, ijedten s a virrasztástól vörös szemmel.

A VIRRASZTÓ. Bocsánatot kérek.

MARGIT *veszi először észre.* Jesszusom, valaki jár itt. Mind a jövevény felé fordulnak.

A VIRRASZTÓ. Én vagyok az, nagyságos asszony. A cseléd már lefeküdt, s az előszobát nyitva találtam.

BÉLA. Ki az az én?

A VIRRASZTÓ. A Sulyokiné lánya vagyok, kérem, s a Nagy Imre doktor urat keresem.

IMRE *előjön.* Meghalt?

A VIRRASZTÓ. Még nem, kérem. De most már igazán... Arra kéri a doktor urat...

IMRE. Jó, fiam, megyek már.

A VIRRASZTÓ. Ne tessék haragudni, hogy ilyen kellemes társaságtól...

IMRE. Dehogy haragszom. Már rég maguknál volna a helyem.

A VIRRASZTÓ *kimenőben.* Kezit csókolom, a tekintetes főjegyző úr elnézését kérem.

A sötét szoba megint üres. A férfiszobában ácsorgók az elmenők után bámulnak; aztán

Függöny

NEGYEDIK FELVONÁS

A körorvos kerti háza és a főjegyzőék kerítése közé eső kertdarab. A kerti ház a telek hátsó végében van; balról a házikó elülső szöglete s oldalfala látszik, a piciny oldalbejáróval, melyen a második felvonás szereplői jártak be, hátul magas gledicsiasövény, jobbra a jegyzőék telkéből egy sáv. A jegyzőtelek magasabb a Nagyékénál, úgyhogy a léckerítés túlsó felén a kerítéssel egymagas, bokros part van. A szint kétoldalt gyümölcsfák zárják be; hátrafele, a gledicsián át, egy-két fa árnyától megszakítva a határ nyílik ki; a szürkületből kibontakozó kukoricások, egy dombra vivő út s a dombon az ecetfás és ciprusos temető foltja. Maga a szintér szabad lucernás, egy-két növendékfával. A kis ház előtt egy asztallá alakított fatönk, két kis tönkűlkével. A védett sarokban fügebokor. A felvonáskezdet párás szürkületéből fokról fokra emelkedik ki a gazdag júliusi kertrészlet. Imre a felvonás elején arcra borulva a lucernásban hever. Anna a kis ház ajtaján jön, az ajtót nyitva hagyja, úgyhogy amint világosodik, odalátni a könyvespolcokra. Csaknem belebotlik Imrébe, egy pillanatra meghökkenten kémlel az arcába, aztán megérinti a vállát. Imre könyökére támaszkodik, majd hirtelen, kissé szégyenkezve felugrik.

ANNA. Megfázol itt...

IMRE szétnézve. Keresnek?

ANNA. Nem, csak én kerestelek. Nyugtalan voltam már.

IMRE. Szegény Treszkával virrasztottam... Meghalt végre.

ANNA. Igen, hallottam, éjfélkor már.

IMRE. Jártam még egyet utána. Nagyon felizgatott.

ANNA egy darabig hallgat. Sokat kínlódott?

IMRE int. Mint afféle szívbeteg. Fogta a kezem, és könyörgött... Látja, mégiscsak meghalok, doktor úr. Azt ígérte, nem fogok meghalni, s most mégsem segít rajtam.

ANNA újabb hallgatás után. Bakoséknál javában áll a háború. Éjszaka kinn ültem a verandán, vártalak... Szép dolgokat vágtak egymás fejéhez, nyitott ablaknál. A férfi úgy ment el, mint aki sosem jön vissza.

IMRE. A dívány hivatal utánra megtéríti. Éjszaka még csak elkujtorog, de a délutáni alvást megkívánja.

ANNA. Hangzott a környék az ortájozásuktól. Még a jobb érzésű paraszt is csukott ablaknál intézi el az ilyet.

IMRE. Nem most kezdjük a megbotránkozást; különben is, ahol indulat van, ott kiabálni kell: ez a természetes. Egészségesebb, ha a kelések kifakadnak.

ANNA. Eddig más volt a véleményünk... Én sokkal többet elviselek, ha a világ nem tud róla. Amíg csak két ember közt van valami, addig jóvátehető.

IMRE. Igen, addig le lehet tagadni. A nők szemében az van, ami a világban van. Ami csak a lélekben van, afféle ábránd.

ANNA. Tökéletesen. Az épeszüből akkor lesz bolond, amikor kitör.

IMRE hallgatás után. Az éjszakaira célzol?... Bakoséknál én is kitörtem.

ANNA. Igen... Eléggé bántott, hogy elárulod magad.

IMRE. Elárulom?

ANNA. Bakosné most el van foglalva a maguk örütségével. De a férfi átlát rajtad. Hisz majd a szemedbe vágta... Szegény Treszkának köszönheted.

IMRE. Átlát rajtam? S te is átlátsz?

ANNA. Ne beszéljünk erről.

IMRE. Beszéljünk. Mit árultam el? Mit láttak, akik átláttak?

ANNA. Úgy viselkedtél, mint egy serdülő. A te korodban leplezni illene.

IMRE. Leplezni, persze. Úgy látszik, még mindig nem tanultam meg eléggé a szív alattomosságait. Mit kellett volna lepleznem?

ANNA. Tudod.

IMRE. Hallani akarom. Szüntessük be a célzásokat. Nem vagyunk skandináv drámahősök. Mit kellett volna lepleznem?

ANNA *hallgat előbb, aztán elszántan.* Hogy egy intézeti lány megszédített.

IMRE. S mért kellett volna ezt lepleznem?

ANNA. Mert mind a kettőnket nevetségessé tesz. Úgy ismertek idáig minket, mint kivételes embereket, akik megtalálták a házasság boldogságát. Mind a ketten sok áldozatot hoztunk ezért. Nap nap utáni sok kis áldozatból táplálkozott a boldogságunk, s most feltűnik egy félig kitelt kar, belenyúl ebbe a boldogságba, és nevet: ennyi volt. Csak könyveket kellett kölcsönkérnie és értelmesen hallgatnia, amikor Imre bácsi a szociális kérdésről szaval. Ahogy az intézetben egy hiúbb történettanárra... Ez megalázó.

IMRE *hallgat.* Ez csakugyan megalázó. Őszintén röstellem, hogy elárultam magam.

ANNA. Hisz nem jóvátehetetlen... Kissé fáj, de hát természetes. Nem folyhat le úgy egy férfiélet, hogy egyszer, mint idegen szárny a vizet, egy másik nő meg ne borzolja. A lényeges, hogy most már te is kigyógyulj ebből a beteges hangulatból, megbecsüld, ami körülötted van. Azt a könyvet sem lett volna szabad engednem. Élj te a hivatásodnak és a lányaidnak. *A kezébe teszi a kezét.* Meg kicsit nekem.

IMRE *visszahúzza a kezét, s hirtelen megrázza magát. E rázkódással egyidőben a szín is világosabb lesz.* Félreértettél. Én nem erről beszéltem.

ANNA. Már megint nem erről?

IMRE. Igenis, restellem, hogy amint állítod, elárultam magam. Igazad van, elég volt, hogy egy kölkök egy kis figyelmet színleljen, csak értelmesen kellett rám fordítani a szemét, s én kiszolgáltattam magam. Úgy estem neki, mint szomjazó a látomásában csörgő pataknak. S a komikumba hasaltam. Ezt röstellem... De ne hidd, hogy most már rám teheted a kezéd. Hogy kigyógyultam. Nem, nem gyógyultam ki. Abból, hogy egy évtizede egyedül vagyok, s amíg élek, egyedül maradok, nem lehet kigyógyulni.

ANNA. Könnyű szó: egyedül.

IMRE. Egyedül.

ANNA. Aki intézeti lányok után bomlik, a gyermekei anyja mellett egyedül van.

IMRE. Akit a gyermekei anyja egyedül hagyott, oda süllyed, hogy intézeti lányok után bomlik.

ANNA. Gyenge védekezés.

IMRE. Olyan férfi voltam én, akit egy szoknya szele elsodor? Szerzetese voltam a házasságnak. Annak is tekintetem: szerzetességnek. Hűnek lenni a házasságban egy férfir a keményebb aszkézis, mint hűnek lenni a cellában. Mit gondolsz, tizenkét év alatt most táncolt körül először melletted, combbal, mosollyal a nőstény világ? Egy tekintetem sem volt, amelyért szenvedned kellett. Szégyelltem volna, ha nem győzöm. Annyival többre tartottam minden tolvaj gyönyörnél két ember páros vállalkozását. A maga fél szárnyát vágja le, aki asszonytársát itt megsérti... S nem mondhatod, hogy türelmetlen voltam. Tizenkét évbe került, amíg meggyőződtem, hogy mi ügysem szállunk; hogy mi ketten nem is vagyunk házasságok.

ANNA. S most egyszerre megláttad? Egy karcsú test villámfényénél?

IMRE. Igen. Egy karcsú test villámfényénél. Valami világosság csak kell hozzá, hogy az ember észrevegye, hová jutott.

ANNA. A rossz lelkiismeret jól érvel.

IMRE. Lelkiismeret? De hát mit követtem el? Észrevettem, hogy szabad vagyok. Réges-rég eleresztettél. Prédául dobtál kezdő csőröcskének. Míg azzal áltattam magam, hogy családom van, nem volt senkim. S most már nem is lesz.

ANNA. Elláttam a házat, gyarapítottam a birtokod, felneveltem a gyermekeid.

IMRE. És magára hagytad a lelkemet.

ANNA. A lelkedet? Akár egy vénlány. Egy flört: mi köze ehhez a léleknek?

IMRE. Ennyire nem ismered? De hisz csak tetteted magad. Asszonyi fogásaid közt ott volt a lelki... Ha túlságosan vonítottam, a lelkemnek dobtál egy kis rágnivalót. Főlemeltem a lábad, mintha elindulnál az utamon. Emlékezz, tavaly, amikor asszisztensnővé képeztetted magad. Azt hihettem, lassan mégiscsak ráállsz a terveimre. Magad mondtad, hogy kicseréltek. Együtt jártunk a faiskolába ojtani, s este igazán téged csókoltalak.

ANNA. Kivételesen engem.

IMRE. A társamat.

ANNA. Kár cifrázni... Közöséges elhidegülés, nők, akik mindenük adják, jól ismerik.

IMRE *gúnyosan, keserűn.* Elhidegülés?

ANNA. Miért húzod a szád? Nem hidegedtél el? Vagy nem is volt, ami elhidegedjék?

IMRE. Hagyjuk ezeket a női műszavakat. Én nem úgy fogtam föl a házasságot, hogy főlmelegedhettem vagy elhidegedhettem benne. Legfeljebb főlemelkedhettem vagy elzüllhettem. Szép, egészséges asszony vagy, mi taszíthatna vissza tőled, ha társam tudnál lenni? Egy bēna mellett is māmorban élnék.

ANNA. Az utódomat mégsem a bēnák közt kerested.

IMRE *kitör.* Értsd meg, nem tűröm ezt a hangot. Ne akarj szimpla hím-nőstény ügyet csinálni... *Csendesebben.* Megaláztál. Az első cseléd szerepét szántad nekem a jószágodon. Mert az volt itt minden: a te jószágod. Csakhogy én nem illek bele a ti huszadik századi matriarchátustokba.

ANNA. Hagyjuk ezeket a férfi műszavakat. Ismertél engem, mielőtt elvettél. Tudtad, kinek a lánya vagyok, láttad a hozományom. Még mint vőlegény jöttél le az állásba. Azt hajtogatod: a házasság nem hím-nőstény ügy. Több: vállalkozás. Jó: én nem hivatkozom a szívedre. A vállalkozásra hivatkozom. Erre vállalkoztál vagy nem?

IMRE. Erre szegődtél el vagy nem?

ANNA. Pfüj!

IMRE. Ha már őszintén beszélünk, beszéljünk még őszintébben. Fizetéstelen egyetemi gyakor-nok voltam; özvegy anyámnak diáktanítással pótoltam ki a postamesteri nyugdíját. Valóságos nulla voltam, mikor apád, a megyei ember alkalmazott. Adott egy lányt, egy körorvosságot s száz hold földet. Így mondjuk: adott. Valójában csak belehelyezett egy feudumba, amely egy asszonyból, egy körorvosságból és száz hold földből állt. Szabad volt szolgálnom őket. Huszonnégy éves férfi voltam; nagykorú, láthattam, mit ajánlanak fel. Ahogy te is mondtad: tudhattam, mire vállalkozom.

ANNA. Imre, ezt nem érdemeltem.

IMRE. Hagyjuk az érzelmeket. Tudhattam volna, de én nem tudtam. S ha te a szolgálati szerződésre akarsz szorítani: én nem így értettem az ajánlatot. Kiskorú voltam hozzátok képest. Azt hittem, továbbra is szabad ember vagyok, külön májjal, külön aggyal, külön lelki-ismerettel. Ha nem is tudtam még kölökfejjel, hogy merre megyek, a házasságot úgy értettem, hogy követni tartozol. S ha te azt mondd: az üzem a tied, én azt mondom: elhagytál.

ANNA. Az a baj, hogy sosem szeretted.

IMRE. Most egész biztosan nem szeretlek.

ANNA föllángolva. Nem is tudtál szeretni. A házasság olyan neked, mint a könyvírás; volt egy témád, s ahhoz írtál egy családot. Új téma jött, s ahhoz új család kellene. Csakhogy egy asszonnyal nem lehet úgy bánni, mint egy témával. Azt mondd: a házasság aszkézis. Tudod, milyen sértés ez! Hidd el, sokkal többre mentél volna velem, ha igazi szerelemmel hajlítasz. De te önző ember vagy, képtelen a szerelemre.

IMRE. Képtelen is most már!... Hát nem esztelenség a szerelemben a szótartás? Igazad van, egy ösztöne után kujtorgó eb különb, mint egy aszkéta férfi, aki hűséget mutat ott, ahol szerelmet talán sosem érzett.

ANNA. Imre!

IMRE. Igen, sohasem. Hála volt, semmi több. Nem ez a lány az első nő, aki belém nyilallt, de egyik sem hasonlított hozzád.

ANNA. Nem igaz. Ezt most találod ki. Millió cáfolat van rá. Gondolj Nagymarosra, az Operára.

IMRE. Hála és egészség... Akkor én is úgy éreztem. De most, hogy szemembe vágod a képte-lenségem, valami igazat ad. Talán csakugyan túl rideg, túl kemény, túl öngyilkos volt ez a szerelem, éppen, mert nem volt az. Elbújtam az igazi elől, s most csodálkozom. Ez a tacskozó, igaz, nevetségessé tett... De talán csak egy régi hazugságot, régi gyávaságot bosszul meg. Ha tizenöt éve így, a mai dühömmel küzdök érte, betöröm arra, amire téged sosem törhettelek be, mert nem szerettelek eléggé...

ANNA. Kétségbe vagyok esve, Imre. Hol van az én önfegyelmezett, komoly uram? Ha a lelketek mélyén ilyenek vagytok, jó férjek, inkább legyetek mind Bakos Bélák. Azok legalább érettek a gonoszágukban.

SATA *a jegyzőék felén megjelenik.* Halló, Anna, jó reggelt. Te is fönn vagy már? Nálunk is elhallgattak az ágyúk. Kijöttem friss levegőt szívni. Imre bácsi is ott van! Átugorhatok egy percre?

ANNA. Ha át tudsz... *Sata leszökik a lejtőn, s egy pillanatra eltűnik a kerítés mögött. Anna Imréhez.* Én bemegyek. Elég, ha téged forgat tükörként; az én könnyeimben ne nézze magát... *Befelé indul.*

SATA *a kerítés tetején feltűnik: sort, könnyű, fehér trikó, meztelen lábán lapos sarkú, fehér cipő; Anna után.* Halló, Anna? Nem vársz meg? *Anna elmegy, anélkül, hogy megfordulna.*

SATA *leugrik, s Imrére néz.* Valami baja van velem?

IMRE. Mi lenne?

SATA. Bement előlem.

IMRE. Kávét kértem tőle.

SATA. De a kiáltásomra sem fordult vissza.

IMRE. Nem szokta még meg, hogy hölgy vagy, akit meg lehet sérteni.

SATA. De ő észrevette, hogy hölgy lettem.

IMRE. Észrevette, amit egy ilyen kis nadrág megmutat; csak az önérzetedet nem veszi észre. Neki továbbra is a gyerekeink barátnéja maradsz. Ilyen tehetetlen az öregek esze.

SATA. Jó. Én csak örülök, ha nem fűj rám. Nem is gondoltam, hogy fönn vannak már. Éppen csak át akartam lesni a kis házra. Imre bácsiék sem sokat aludhattak az éjjel.

IMRE. Nekünk már nincs szükségünk annyi alvásra. Csecsemők húsz órát alusznak, kisgyermekek tizenkettőt, serdülők, mint te, kilencet, öregek hatot. Hisz tanultad az egészségtanban. Tanultatok Luzernben egészségtant?

SATA. Egészségtant, algebrát, közgazdaságtant. Mindent. S mit szól hozzá, mégse hunytam le a szememet. Minden egészségügyi parancs ellenére.

IMRE. Apádék sokat kiabáltak. Luzernben elszoktál tőle. Mi, magyarok, indulatos nemzet vagyunk.

SATA. Vettem észre... nemcsak apámékon. De én nem a kiabálástól nem tudtam aludni, hanem attól, amit kiabáltak. Fönn alszom a manzardban, betehettem volna az ablakot. De érdekelt.

IMRE. Gyermekek néha meglesik szüleiket. No és érdekes volt?

SATA. Igen, érdekes. Most fedeztem fel a szüleimet. Régen is kihallgattam a veszekedésüket; legutóbb az adóügyiné vakációra esett. De akkor csak kívülről hallgattam, mint valami lármát, amely elől nehéz a dobhártyát eltömní. Apa víg szörnyeteg volt, aki nőket hurcol a barlangjába, az irodadíványra, anya sötét szörnyeteg, aki a szoknyája alá csatolt kutyakorbáccsal ólálkodik. Ma éjszaka másképp hallgattam őket; belülről. Talán azért, mert bennem is tombolt valami. Ugyanaz, ami bennük. Ezek az apám és az anyám, suttogtam a derékaljon felülve, amíg egymás bűneit sorolták. Tudtam, hogy az utcán elmenő részegek csuklanak, és röhögnek rajtuk. És mégsem szégyelltem őket. Csúnya dolgokat kiabáltak, s nem szégyelltem.

IMRE. Te is szerettél volna kiabálni.

SATA. Majdnem. *Nevet.* Ha lett volna kivel. Az jutott eszembe, amit Imre bácsi mondott a lélekről, hogy megvan a mérete, mint a kesztyűnek, vagy a kalapnak. Hát ezek nem mindennapi lelkek. Közönségesek, de nem mindennapiak. Ahogy egymást tiporták, a szavaknak irtózatossá térdük és öklük volt. Isten bizony, nem bánom, hogy a lányuk vagyok. Akárhogy lenéz Imre bácsi, éreznie kell rajtam, hogy erős emberek gyermeke vagyok.

IMRE. Tudnál tiporni.

SATA. Tréfál, pedig ezt érdemes megérteni. Én sok mindent megértettem, amíg a szüleim hallgattam. Az intézetben a lányok megmutatták a szerelmi postájukat; matathattam a lomcskáikban. Mindig nevetségesnek találtam. Túl buta volt az egész; gyengéd szavakkal csapkodták egymást: alig karcoló, virágos ágakkal. Mintha örökre az erdő szélén akartak volna játszani. De hát ezek maguk is bumfordi papák és rózsavízvérű anyák gyermekei voltak. Nem húzta őket semmi befelé, a sűrűbe. Nekik valami ugrálóiskola volt a szerelem, amelyet a gyerekek csinálnak a porban. A tornácban kell kezdeni, s ha ügyes az ember, eljut a mennybe vagy a pokolba. Az én vérem azonban ott akarta kezdeni, ahol apáim elhagyták.

IMRE *gúnyosan.* Démon...

SATA. Ne tréfáljon most velem! Maga mondta, hogy egy nő vagy képes a legnagyobbra, s akkor rögtön képes...

IMRE. Te Árpira vagy képes.

SATA. Árpi egy majom.

IMRE. Ez az Árpi vagy más Árpi; ez az elemed, s így egészséges.

SATA. De nem igaz, Imre bácsi, ez nem igaz. Kikérem magamnak, hogy így lenézzem.

IMRE. A tavasz örömei, fiam. Ezek után sóhajtozunk mi, fonnyadók.

SATA. Nem beszél komolyan. Kihallgatott bennünket, s meg van sértve.

IMRE. Ne áruld el, hogy illetleneket mondtál öreg, szenderegő bátyádról.

SATA. Kihallgatott.

IMRE. Makacs vagy.

SATA. Bocsánatot akarok kérni. Azért leselkedtem itt ilyen korán, mert bocsánatot akartam kérni. Itt feküdt arcra borulva a lucernán. A szobaablakból láttam.

IMRE. Nem igaz.

SATA. Igaz. A szürkületben is kivettem. De amikor megmosdottam, felöltöztem, Anna már itt volt.

IMRE. Mire következtettél abból, hogy a lucernán hevertem?

SATA. Hogy még van sértve.

IMRE. Nem is beképzelt! A fűbe harapok, mert megsértett.

SATA. De hát miért tagadja? Ha én egyszer idejövök, és bocsánatot kérek. Mit gondolsz, miért kérek bocsánatot?

IMRE. Tudom én; valami drámát olvastál; vagy a családi számmal ment az idegeidre.

SATA. Hallja, ne kínozzon engem... Jó, lehet, nyálas voltam, a tojás nedvessége volt rajtam, s egy darab tojáshéj is. Nem csoda, most bújtam ki, itt születtem meg a szeme előtt. Mindenhez idő kell. Én érzem, mi lett belőlem egy-két hét alatt. Nézzen meg, ahogy itt állok.

IMRE. Kevés a ruhád.

SATA. Mért gúnyolódik? Ha nem bújik a gúnyolódásai, bácsiskodásai mögé, hanem rögtön kicsap rám, ahogy egypárszor tegnap is... hamarébb megy, s az az éretlenség is elmarad. Higgye el, megszenvedtem érte. Fönn, a manzard könyöklőjén, amíg a szüleim hallgattam...

IMRE. Sajnálom, ha félreértettél. Olyan folyékony anyagokat, mint víz, hús, ifjúság, szerencsére, nem lehet megsebezni.

SATA. Csakhogy én nem értettem félre. Én nem vagyok gyerek, engem nem vezet félre. Mire volt akkor a sok beszéd falunyomorról, a maga nyomoráról, a lélek bőségéről? Ugratni akart?

IMRE. Ugratni? Én jelentkeztem talán a bácsi könyvéért; én vágtam be kívülről, amit untam; én surrantam be a barátnőm híre nélkül az apai barát dolgozóházába? Mit akartál a vén bolond medvével? Nem szégyelled magad vén, szétrohadt lelkekben turkálni? Most is mért jöttél ide ebben a meztelenségben?

SATA. Mert tetszik, tudja.

IMRE. Hát ne tessék. Ízetlenség. Dörgölőzz magadhoz illőkhöz.

SATA. Imre, ezt megbánja. Soha többé nem áll így senki maga elé. S csakugyan az lesz, aminek mondta magát: megrohadt lélek.

IMRE. Az utolsó alkalom tehát? Nincs alkalmakra szükségem.

SATA. Elmegyek a szívkórházba, a megszakadt vasalónékat és kovácsokat ápolom. Az leszek, amire szüksége van. *Csaknem sír.*

IMRE. Ez nem jól hangzik, kislány. Túl elemistás egy démontól.

ÁRPÁD *a ház felől jön.* Pardon, zavarok talán...

IMRE. Ó, dehogy, épp rólad beszélünk, kedves öcsém. Ugyebár, kedves öcsém, te is a fokozatok embere vagy?

ÁRPÁD. Hogy érti ezt a mester, azaz, hogy érted, kedves Imre bátyám?

IMRE. Azt tartod, minden évszaknak megvan a rendeltetése?

ÁRPÁD. Föltétlenül.

IMRE. S az iskolát ki kell ugrálni, különben nevetségessé válik az ember.

ÁRPÁD *nevet.* Jó.

SATA. Mondja; mi jó? Érti maga, mit röhög; laposfejű... *Bókol.* Kezít csókolom, Imre bácsi, majd meglátjuk, ki válik nevetségessé. *Nekifut a kerítésnek, s egyetlen ugrással áthúzza rajta.*

IMRE. Gátfutó tehetség.

ÁRPÁD *utána néz.* Goromba kedvében volt.

IMRE. Ingerkedik. Biztos tudom, hogy tetszel neki... *Leül a tönkasztalra, s anélkül, hogy Árpádot helylyel megkínálná.* Szolgálhatok?

ÁRPÁD. Elutazom a délivel, s kedves kötelességemnek tartottam, hogy tiszteletem tegyem.

IMRE. Kedves kötelességem, hogy fogadjalak.

ÁRPÁD. Tudom, hogy fölötte állsz, Imre bátyám, minden kicsinyességnek; mégis bántott kissé a tegnapi. Mintha egy kis sértődést olvastam volna ki a hangodból.

IMRE. Te is bocsánatot jössz kérni?...

ÁRPÁD. Nemcsak, bár azt is természetesen, ha szükség van rá.

IMRE. Nemcsak, hanem?

ÁRPÁD. Első tisztelgésemtől már említettem, hogy a mi szövetségünk lapja...

IMRE. Igen, a „Harsona”.

ÁRPÁD. Az „Egyetemi Harsona” boldog lenne, ha néhány útbaigazító szót kapna tőled, kedves bátyám. Akkor sok izgatást hallottam. Igazán egész új gondolatáramlást indított meg a fejemben. Mégis szeretném, ha, Imre bátyám, tulajdon szavaiddal méltóztatnál... Kár lenne, ha ezekben a kis falusi viharokban, amilyen a tegnapi is, épp a próféta szava veszne el.

IMRE. Azért teszitek számba a harsonát. De én nem akarok trombitálni.

ÁRPÁD. Csak egy kis kérdőívről van szó. *Előkotorja a zsebéből.* Összesen három kérdés. Röstelném, ha üres kézzel állnék a szerkesztőnk elé.

IMRE. Mi a véleménye a helyzetről? Miben látja a kibontakozás útját? Mik a tervei a jövőre?

ÁRPÁD *meglepetten.* Valaki már járt előttem.

IMRE. Nem, hacsak az ifjúság géniusza nem. Eltaláltam?

ÁRPÁD. Az elsőt nem egészen.

IMRE. Nem? No, ez derék. Ilyen eredeti fickónak igazán öröm nyilatkozni. Hogy szól az első kérdés.

ÁRPÁD *olvassa.* Hogy készüljön az ifjúság a jövőre?

IMRE. Ez az, igen... Persze, röviden és frappánsan kell felelnem.

ÁRPÁD. Előbb talán epigrammaszerűen, s utána bővebben kifejtve.

IMRE. No, írd, kedves öcsém. Legyen igényes a nőkkal szemben. Ez az epigramma.

ÁRPÁD *nem írja.* Bocsánat, mi más természetű készülődésre gondoltunk: Ilyenre, mint önképzés vagy szociális tevékenység.

IMRE. Ez mind a kettő. Önképzés is és szociális tevékenység is.

ÁRPÁD. Ha lennél kegyes kissé kifejtteni.

IMRE. Mit kell itt kifejtteni? Aki nem igényes a nőkkal szemben, azzal szemben a nők lesznek igényesek. S aki női igények szerint él, abból a szociális igény csak gajdolni fog.

ÁRPÁD. Hogy érted ezt, kedves bátyám?

IMRE. Úgy, hogy a közösségen csak az segíthet, aki a maga jogairól le nem mondott... Gondold el, a csecsemők ma már a szociális érzéket szívják a dudlijukból. Aki rugódni tud, a társadalmon akar segíteni. Egyik az európai időjárásjelentéseket figyeli, a másik a munkásnyomort tanulmányozza, a harmadik falut kutat. Közben pedig zsúrra járnak, s mondják, amin a lányok nevetnek. Aztán megnősülnek, bebútorozkodnak a feleségük bútoraival és erkölcsével. A romlott társadalom ellen küzdenek, de a társadalmi romlás ott párolog a levesükben, ott gyarapszik a gyermekeik húsában, s ott szuszog mellettük az ágyban. A közönség időnként megtapsolja őket, az asszonyaik azonban tudják, hogy pojják.

ÁRPÁD. S mit lehet ez ellen tenni?

IMRE. Mondtam. Igényesnek kell lenni a nőkkel szemben. Nem szabad leragadni. Követelni kell, amire szükségünk van, s ne nyugodjunk, amíg kezünkben nincs, amit követelünk.

ÁRPÁD. De ha szabad kérdenem, mit követelünk?

IMRE. Mit? Először is magát a nőstényanyagot. A szerelem nem valami véletlen. A szerelem olyan, mint a terhes asszony éhsége: válogat. Ő tudja, mit épít, mért válogat. Meg kell keresni neki, amit kíván. Nem szabad becsapni, mással betömni. A szerelemben a pótkávé méreg. Azt kell követelnünk magunknak, aki a létével szinte kétségbe ejt. Csak ebből tudhatunk magunknak asszonyt teremteni. Ezzel szemben lesz csak meg a teremtető, vad férfidüh bennünk. Mert kielégíteni is csak az képes, aki csigázni képes. Ez a szerelem misztériuma.

ÁRPÁD *ír.* A szerelem misztériuma... S aztán?

IMRE. Aztán követelni és követelni. A mi igényünknek kell a családot vinnie. A férfigény a szárny, a női igény a nehézkedés. Meg kell ejteni újra s újra a nőt, hogy ne tudjon belőlünk szabadulni. A legmélyebb érzékiség s a legmagasabb eszményiség nem választható szét. A férfinak harmincéves koráig nem is volna más feladata, mint az igényeivel a levegőben tartani magát. Tudod te, mi egy fiatal férfi, amíg le nem ragadt? Az isten ondósejtje. Ha harmincéves koráig mást sem tesz, csak őrzi magát: az a legnagyobb szociális munka. Az ilyen, ha valamibe beleáll, azon tud is lendíteni.

ÁRPÁD. Különben?...

IMRE. Mit, különben?

ÁRPÁD. Ha nem képes erre?

IMRE. Ha tucatember, hát semmi. De ha valaki, akkor megfizet. Ismered Oedipust?

ÁRPÁD. Oedipus, Théba királya?

IMRE. Az... Bölcs és tiszta fejedelemnek tudta magát. Ő fejtette meg a talányt; városa hatalmon volt, asszonya erős; négy gyerek apja. De egyetlen nap minden kiderült. Népére ő, az apagyilkos hozta a pestist; ágyasa az anyja, s gyermekei a vérfertőzés virágai. Így lepleződik le egy nap minden hazug dicsőségével az, akit ifjan az istenek törökbe csaltak.

ÁRPÁD. Ez szomorú... De vegyük az ellenkezőt: ha egy férfi az igényeivel minden nőt elver maga mellől. Olvastam, hogy a nők: egyetlen szabadkőművesség. Hátha mint nemük ellenségét, kiközösítik a követelőzőt. Nekik kényelmesebb így, s igazuk van, ha letörnek minden megmoccanást... Nő nélkül végre is nem megy, ugyebár?

IMRE. Mért nem megy? Persze, ha a férfi a kuckóra húzódik... De ha dühösen, kétségbeesve, mint csődületben elveszett ember, ide-oda futva kiáltozza-könyörgi végig a nővilágot? Akkor nem baj, ha a végén maga marad. S talán nem is marad maga. A nők szeretik, ha igényesek velük szemben. Tízezer dühödt, társat kereső férfi megismételhetné a szabin nők elrablását. Megfordíthatná az egész rohadt szerelmi divatot. De ha nem, akkor is tökéletesebb, még férfinak is egy ilyen; ha anélkül ráncosodik is meg a bőre, hogy nőbőr horzsolná. A világnak sem ártana, ha megtelne elkeseredett, tiszta férfiakkal, akik egész életükkel kiáltják: a legnagyobbra kerestem asszonyt, s nem találtam.

ÁRPÁD. De ez nehéz, nagyon nehéz. Az ember nem élhet elvadult farkasként.

IMRE. Mért nem élhet? Jobb elvadulni, mint hazudni. A vadállat fogai közt tartja az üdvösségét. Csak az ejti ki, aki hazudik. Szép ez a kert?

ÁRPÁD. Szép.

IMRE. S a feleségem és a gyermekeim?

ÁRPÁD. Természetes.

IMRE. Boldog ember, akit ilyen családba ültet a szerencse?

ÁRPÁD. Csakugyan.

IMRE. S én mégis inkább kimegyek farkasnak. Ha az életem elhazudtam, legalább a halál elé úgy megyek, hogy ág, tövis, sav lemarjon rólam minden hazugságot.

ÁRPÁD. A mester magáról beszélt?

IMRE. Miről beszélhet az ember? Itt hagyom a családom, vagyonom. Eltiltom magam attól, akit szerethetnék. A szegények doktora leszek; a kétségbeesés farkasa.

ÁRPÁD. Ezt az ifjúságnak üzeni?... *Föhláll, s el akarja tenni a papírt.*

IMRE *elveszi tőle a papírt.* Az ifjúságnak? *Eltépi.* Nem... ezt az istennek üzenem.

ÁRPÁD. S az ifjúság? Az élet előtt állók?

IMRE. Tanulja meg a maga leckéjét, ahogy én megtanultam.

Függöny